

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลของตัวแบบสัญลักษณ์ การอภิปรายตัวแบบจริง และตัวแบบสัญลักษณ์ร่วมกับการอภิปรายตัวแบบจริงต่อพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่น ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

1. วัยรุ่น
2. การดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่น
3. ตัวแบบและการเสนอตัวแบบ

วัยรุ่น

ความหมายของวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยที่เปลี่ยนจากวัยเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ คำว่า วัยรุ่น ตรงกับภาษาอังกฤษ คือ Adolescence ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Adolescere หมายถึง การก้าวสู่ความเป็นผู้ใหญ่ (to grow into adulthood) (Steinberg, 1999) หรือหมายถึง พัฒนาการสู่ความเจริญเติบโตพ้นจากความเป็นเด็ก (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549) จากการทบทวนวรรณกรรมมีผู้เสนอความหมายของวัยรุ่นไว้ ดังนี้

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2543) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่จะเริ่มเป็นหนุ่มสาว เป็นช่วงวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นวัยพายุฝนแคะ มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการจากวัยเด็กเป็นวัยผู้ใหญ่ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2549) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา วัยรุ่นเป็นช่วงเปลี่ยนวัย เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่เปลี่ยนจากความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ มีความอ่อนไหว จึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆได้ง่าย

สไตน์เบิร์ก (Steinberg, 1999) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตจากวัยเด็กก้าวสู่วุฒิภาวะของความเป็นผู้ใหญ่ เป็นช่วงของการเปลี่ยนผ่านทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ จึงเป็นช่วงชีวิตของความตื่นเต้น

จากความหมายของวัยรุ่นดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า วัยรุ่น หมายถึง วัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตที่เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ มีความอ่อนไหว จึงอาจทำให้เกิดปัญหาต่างๆได้ง่าย

พัฒนาการของวัยรุ่น

ในช่วงของความเป็นวัยรุ่นนั้น อาจแบ่งช่วงวัยรุ่นได้เป็น 3 ระยะ คือ ช่วงอายุประมาณ 10-13 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนต้น ช่วงอายุ 14-17 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนกลาง และช่วงอายุ 18-21 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนปลาย (Neinstein, 1996) ในระยะวัยรุ่นนี้เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ การศึกษาพัฒนาการของวัยรุ่น จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมต่างๆของวัยรุ่นได้เป็นอย่างดี

พัฒนาการของวัยรุ่นมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ในแต่ละพัฒนาการจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งพัฒนาการที่สำคัญของวัยรุ่น มีดังนี้

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางกายจะเป็นไปในแง่ของความออกมเจริญเติบโตถึงขีดสมบูรณ์ เพื่อทำหน้าที่อย่างเต็มที่ ความเจริญเติบโตมีทั้งส่วนภายนอกที่มองเห็นได้ง่าย เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก รูปร่าง ส่วนสำคัญของร่างกาย และความเจริญส่วนภายใน เช่น โครงกระดูกแข็งแรงขึ้น (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549) ต่อมพิทูอิทารี (pituitary gland) และไฮโปธาลามิก (hypothalamic region) เจริญขึ้น หลั่งฮอร์โมนต่างๆเพิ่มขึ้น เช่น โกรทฮอร์โมน (Growth hormone) โกลนาโดโทรปิกฮอร์โมน (Gonadotropic hormone) อะดรีโนคอร์ติโคโทรปิกฮอร์โมน (Adrenocorticotrophic hormone) ทำให้กระตุ้นต่อมอวัยวะให้หลั่งฮอร์โมน เป็นผลให้อวัยวะเพศเติบโตและมีการเปลี่ยนแปลงในรูปร่าง เช่น เด็กหญิงมีเต้านมขยายโตขึ้น มีขนรักแร้ มีขนที่อวัยวะเพศ และมีประจำเดือน ในเด็กชายจะมีอวัยวะเพศขยายใหญ่ขึ้น มีการฝันเปียก (seminal emission) มีขนที่รักแร้และอวัยวะเพศ เสียงจะใหญ่ ห้าวขึ้น มีหนวดและขนตามตัว (วินัดดา ปิยะศิลป์ และพนม เกตุมาน, 2545) การที่เด็กมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายอย่างมาก ทำให้เด็กบางคนวิตกกังวลกับรูปลักษณ์ของตน นอกจากนี้แล้ว การที่เด็กเติบโตเข้าวัยรุ่นเร็วหรือช้าเกินไป จะมีผลกระทบต่อจิตใจ ในเด็กหญิงที่เติบโตเป็นสาวเร็ว จะรู้สึกอาย กังวล และอึดอัด ประหม่าต่อการถูกล้อเลียน หรือต่อสายตาผู้ชาย เพราะสภาพจิตใจยังเป็นเด็ก ยังไม่พร้อมรับสภาพความเป็นสาว เด็กหญิงจึงมักขี้อาย สมยอม มักเป็นผู้ตาม ไม่เหมือนเด็กหญิงที่เติบโตช้ากว่าที่มีเวลาในการเตรียมตัว เตรียมใจปรับเข้าสู่วัยรุ่น สำหรับเด็กชายที่เติบโตเข้าสู่วัยรุ่นเร็ว จะมีความสามารถในการกีฬา ฟังตนเอง เป็นผู้นำได้ดีกว่ากลุ่มเพื่อนๆที่โตช้ากว่า ใน

กลุ่มที่เข้าวัยรุ่นล่าช้าหลังผู้อื่นจะถูกล้อเลียน กลั่นแกล้ง มีความภูมิใจต่ำ (ดวงใจ กษานติกุล อ้างใน วินัดดา ปิยะศิลป์ และพนม เกตุมาน, 2545) การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อาจส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นได้ ดังนั้นผู้ใหญ่จึงควรมีความเข้าใจ และรับรู้ถึงความหมายของการเปลี่ยนแปลงของเด็กวัยรุ่น เพื่อจะได้ให้คำแนะนำที่เหมาะสมกับเด็กวัยรุ่น ซึ่งจะ使得เด็กวัยรุ่นเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองได้

2. พัฒนาการทางด้านจิตใจ เด็กวัยรุ่นจะหันมาสนใจรูปร่างหน้าตาของตนเองมากขึ้น มีความกังวลกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย กลัวว่าจะแตกต่างไปจากคนอื่น เด็กวัยนี้จะไม่ค่อยไวต่อคำวิจารณ์ ต่อสาขาท่าทางของผู้อื่น กลัวการถูกตำหนิ การค่อนข้างอด เปรียบเทียบ ไม่ชอบให้ใครมาพูดถึง เด็กจึงจำเป็นต้องทำตามเพื่อน และปฏิบัติคล้ายๆกับเพื่อน วัยนี้เป็นระยะที่ต้องการเป็นตัวของตัวเอง และแยกเป็นอิสระ พึ่งตนเอง (secondary separation individuation) ไม่ชอบให้ผู้ใหญ่มารจัดการหรือออกคำสั่งควบคุม เด็กจะวางตัวห่างจากพ่อแม่ ไม่ค่อยอยากไปไหนมาไหนด้วย มักจะแยกตัวอยู่ตามลำพัง เริ่มวิพากษ์วิจารณ์ มีความคิดเห็นไม่ตรงกับพ่อแม่ จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งกัน ได้บ่อยๆ เด็กจะหันเข้าหาเพื่อนมากขึ้น สนใจรับฟังคนนอกครอบครัว นับถือความคิดของครู และญาติผู้ใหญ่ตลอดจนเริ่มสนใจบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคม (วินัดดา ปิยะศิลป์ และพนม เกตุมาน, 2545) ดังนั้นในวัยนี้จึงมีแนวโน้มในการที่จะเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนหรือบุคคลที่มีชื่อเสียงที่มีความน่าสนใจ และจากการที่เด็กวัยรุ่นจะเริ่มมีความคิดอ่านที่ลึกซึ้งมากขึ้น เริ่มแยกแยะความดี ความชั่ว ข้อดี ข้อเสียของบุคคลและเรื่องราวต่างๆ ได้ดี มีมโนธรรมที่ถูกต้อง (พนม เกตุมาน, 2542) จะช่วยทำให้เด็กวัยรุ่นสามารถตัดสินใจในการที่จะเลือก หรือไม่เลือกทำพฤติกรรมตามแบบพฤติกรรมของบุคคลอื่นได้

3. พัฒนาการทางด้านอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตทางร่างกาย ทั้งภายในและภายนอก จะมีผลต่ออารมณ์ของเด็กวัยรุ่น ซึ่งอารมณ์ที่เกิดกับเด็กวัยรุ่นนั้นจะมีทุกประเภท เช่น รัก ชอบ โกรธเกลียด อิจฉา ริษยา อ่อนไหว สับสน หงุดหงิด ฯลฯ ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ประเภทใด การแสดงออกของอารมณ์มักมีความรุนแรง เปลี่ยนแปลงง่าย สับสน อ่อนไหว มีความเข้มข้นของอารมณ์สูง จึงเรียกลักษณะอารมณ์ของเด็กวัยรุ่นว่า เป็นแบบพายุบูแคม (storm and stress) ซึ่งการควบคุมอารมณ์ของเด็กในวัยนี้จะไม่ดีนัก (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549; Hurlock, 1973) การแสดงความรู้สึกจะเป็นแบบเปิดเผย ตรงไปตรงมา ไม่สามารถเก็บความรู้สึกได้ ซึ่งนอกจากจะมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และฮอร์โมนเพศแล้ว ยังเกิดจากความวิตกกังวลต่อการจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ที่ต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบมากขึ้น จึงทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดความสับสนในตัวเอง บางครั้งอยากเป็นผู้ใหญ่ บางครั้งก็ไม่อยากเป็นผู้ใหญ่ ทำให้เป็นสาเหตุของความไม่สงบทางอารมณ์ (พรพิมล ไวยาทอง, 2548) บุคคลต่างๆ จึงต้องใช้ความอดทนอย่างมาก เพื่อจะเข้าใจ

และสร้างสัมพันธภาพกับพวกเขา ซึ่งอาจทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย (generation gap) เพราะวัยรุ่นจะเป็นวัยที่เข้ากับบุคคลต่างวัยได้ยาก เด็กวัยรุ่นจึงเกาะกลุ่มกันได้ดีมากเป็นพิเศษกว่าวัยอื่นๆ เพราะเข้าใจและยอมรับกันและกันได้ง่าย (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549)

4. พัฒนาการทางด้านสังคม วัยนี้จะเป็นช่วงวัยแห่งการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง (identity) โดยจะพยายามค้นหาความสามารถและความต้องการที่แท้จริงของตนเอง (Erikson, 1968) ต้องการอิสรเสรีภาพ อยากแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเอง (สุพัตรา สุภาพ, 2540; Cobb, 2001) จะคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง มีความต้องการพึ่งพิงครอบครัวน้อยลง (Huebner, 2000) จะเริ่มห่างจากบิดามารดาและหันมาคบเพื่อน และไว้วางใจเพื่อน (สมภพ เรื่องตระกูล, 2546) จะพยายามทำพฤติกรรมตามแบบเพื่อน เพื่อให้เพื่อนยอมรับ แม้บางครั้งจะขัดกับความรู้สึกของตนเองก็ตาม (สุพัตรา สุภาพ, 2540) นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายอย่างรวดเร็ว จะเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กต้องการรวมกลุ่ม เพราะสามารถร่วมสุขร่วมทุกข์ แก้อาและเข้าใจปัญหาของกันและกันดีกว่าบุคคลต่างวัย (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549) การมีเพื่อนจะส่งเสริมให้เด็กวัยรุ่นมีความรู้สึกมั่นใจ เข้มแข็ง มีพลังอำนาจ มีพวก การยอมรับของเพื่อน และคลุกคลีในหมู่เพื่อนจึงเสริมความภาคภูมิใจ และเอกลักษณ์หรือภาพพจน์ต่อตนเองที่ดี วัยรุ่นจึงเลือกคบเพื่อนที่มีลักษณะคล้ายกับตนเอง มีอะไรทำด้วยกันได้ วัยนี้จึงมีเพื่อนสนิทที่สามารถปรึกษา และเลียนแบบพฤติกรรมซึ่งกันและกัน (วินัดดา ปิยะศิลป์ และพนม เกตุมาน, 2545; Steinberg, 1999)

5. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา ในระยะวัยรุ่นเด็กมีการเจริญเติบโตทางสมองอย่างเต็มที่ จึงสามารถคิดได้ในทุกๆแบบ มีความสามารถในการคิดว่าจะอะไรคือความเป็นไปได้ อะไรคือความเป็นจริง มีกระบวนการในการคิด มีมุมมองหลากหลาย และมีความสามารถในการคิดเชื่อมโยงได้ (Steinberg, 1999) เด็กวัยรุ่นจะมีความคิดเปลี่ยนจากรูปธรรมเป็นนามธรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป สามารถคิดในเชิงทฤษฎี และเป็นเหตุเป็นผล สามารถวิจารณ์ เปรียบเทียบ รู้จักคิดแก้ปัญหาเองได้ (วินัดดา ปิยะศิลป์ และพนม เกตุมาน, 2545; Huebner, 2000; Piemo, n.d.) นอกจากนี้เด็กวัยรุ่นจะมีความสามารถในการเข้าใจสัญลักษณ์ต่างๆ ทำให้เกิดความคิดรวบยอด มีความคิดกว้างไกล มีความสนใจอยากรู้อยากเห็นสิ่งใหม่ๆ ชอบการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาความแปลกใหม่ วัยรุ่นจึงเป็นวัยที่คิดค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง มีความเชื่อมั่นในสิ่งต่างๆอย่างรุนแรง (พรพิมล เจียมนาครินทร์, 2539) นอกจากนี้เด็กวัยรุ่นจะมีความเชื่อมั่นว่า เหตุการณ์ที่ไม่ดีจะไม่สามารถเกิดขึ้นกับตนเองได้ ซึ่งความเชื่อนี้จะเป็นสาเหตุนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมแบบเสี่ยง (Huebner, 2000)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการด้านต่างๆเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้วัยรุ่นต้องมีการปรับตัวอย่างมาก และจากการที่เด็กวัยนี้เป็นวัยที่มีความอยากรู้อยากทดลอง และต้องการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง มีความสนใจและรับฟังบุคคลอื่นมากกว่าบุคคลใน

ครอบครัว โดยเฉพาะเพื่อนในวัยเดียวกัน และบุคคลที่มีความน่าสนใจ จึงทำให้เด็กวัยรุ่นมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมตามแบบพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้ ซึ่งอาจจะเป็นการโน้มนำไปสู่การมีพฤติกรรมแบบเสี่ยงหรือเป็นอันตรายได้ เช่น การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกัน การใช้สารเสพติดชนิดต่างๆ รวมถึงการดื่มแอลกอฮอล์

การดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่น

ความหมายของแอลกอฮอล์

แอลกอฮอล์ เป็นเครื่องดื่มที่เป็นสารเสพติดชนิดหนึ่ง ที่มีผลเสียต่อผู้ที่ดื่ม จากการทบทวนวรรณกรรมมีผู้ให้ความหมายของแอลกอฮอล์ไว้ ดังนี้

กรมสุขภาพจิต (2547) ได้ให้ความหมายของแอลกอฮอล์ว่า แอลกอฮอล์เป็นสารเสพติดชนิดหนึ่ง เกิดจากการหมักผลไม้ ผัก หรือเมล็ดพืช แอลกอฮอล์มีหลายชนิด แต่ชนิดที่ใช้ดื่ม เรียกว่า เอทิล แอลกอฮอล์ (ethyl alcohol) หรือ เอทานอล (ethanol) ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า “แอลกอฮอล์” แอลกอฮอล์โดยตัวของมันเองไม่มีรสหรือกลิ่น แต่รสหรือกลิ่นในแอลกอฮอล์จะมาจากส่วนผสมในการหมัก และการแต่งกลิ่น

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของแอลกอฮอล์ว่า แอลกอฮอล์ หมายถึง สารอินทรีย์ชนิดหนึ่ง ลักษณะเป็นของเหลวใส กลิ่นฉุน ระเหยง่าย ชื่อเต็มคือ เอทิลแอลกอฮอล์ แต่มักเรียกกันสั้นๆ ว่า แอลกอฮอล์ โดยปกติเกิดขึ้นจากการหมักสารประเภทแป้ง หรือน้ำตาลผสมยีสต์ ซึ่งมักเรียกกันว่า แป้งเชื้อ หรือ เชื้อหมัก เป็นองค์ประกอบสำคัญของสุราและเมรัยทุกชนิด เมื่อดื่มเข้าไปจะออกฤทธิ์ทำให้มีอาการมึนเมา ใช้ประโยชน์เป็นตัวทำละลาย

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1994) ได้ให้ความหมายของแอลกอฮอล์ว่า แอลกอฮอล์ หมายถึง ของเหลวที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ หรือเอทานอล ที่ใช้สำหรับดื่ม ซึ่งแอลกอฮอล์ส่วนใหญ่จะได้อาการหมัก (Fermentation) หรือได้อาการหมักแล้วกลั่น (distillation)

สรุปได้ว่า แอลกอฮอล์ หมายถึง เครื่องดื่มที่ได้มาจากการหมัก หรือ การหมักแล้วกลั่น มีฤทธิ์ทำให้ผู้ที่ดื่มมีอาการมึนเมา แต่อย่างไรก็ตาม ในภาษาไทยมีการใช้คำว่า สุรา ในความหมายของแอลกอฮอล์เช่นกัน ดังนี้

สุพรรณ วีระเวชเจริญชัย (2546) ได้ให้ความหมายของสุราว่า สุรา มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต แปลว่า เหล้า หรือน้ำเมาที่กลั่นแล้ว สุราทำมาจากพืช หรือผลไม้ที่มีแป้งหรือน้ำตาล โดยใช้การหมักหรืออาศัยการเปลี่ยนแปลงทางเคมี โดยเอนไซม์ของยีสต์ (Yeast) ชื่อ ไซเมส (Zymase)

จะเปลี่ยนน้ำตาลให้เป็นแอลกอฮอล์และก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

ทรงเกียรติ ปิยะกะ และเวทิน ศันสนียเวทย์ (2542) กล่าวว่า เหล้า เป็นสารเคมีถึงธรรมชาติถึงสังเคราะห์ ชาวบ้านเรียกว่า แอลกอฮอล์ (Alcohol) มีชื่อทางเคมีว่า เอทานอล (Ethanol) คนไทยเรียกสารนี้ว่า เครื่องคองของเมา หรือสุราเมรัย เพราะต้องใช้วิธีหมักคอง

สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 10 (2549) ได้ให้ความหมายของสุราว่า ตามพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 สุรา หมายถึง วัตถุทั้งหลายหรือของผสมที่มีแอลกอฮอล์ ซึ่งสามารถกินได้เช่นเดียวกับน้ำสุรา หรือดื่มกินไม่ได้ แต่เมื่อผสมกับน้ำหรือของเหลวอย่างอื่นแล้วสามารถดื่มกินได้เช่นเดียวกับสุรา นอกจากนี้ยังมีคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าสุรา และนิยมใช้กันมากคือ คำว่าแอลกอฮอล์

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ เมื่อใช้คำว่าแอลกอฮอล์ จะหมายถึง เอทิลแอลกอฮอล์ (ethyl alcohol) ซึ่งเป็นแอลกอฮอล์ที่ใช้เพื่อการดื่มได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ส่วนใหญ่จะได้มาจากการหมัก ที่เรียกว่า สุราแช่ หรือเมรัย เช่น เบียร์ ไวน์ แชมเปญ หรือได้มาจากการหมักแล้วกลั่น ที่เรียกว่า สุรากลั่น เช่น บรั่นดี วิสกี้

พฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์

การดื่มแอลกอฮอล์ทำให้เกิดผลเสียต่อผู้ที่ดื่มทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม ผลกระทบของการดื่มแอลกอฮอล์อาจเกิดขึ้นได้แม้แต่ดื่มเพียงครั้งเดียว การดื่มแอลกอฮอล์ที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้ที่ดื่มนั้น องค์การอนามัยโลกได้มีการแบ่งพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ออกเป็นสี่พฤติกรรม ตามปริมาณแอลกอฮอล์ที่ดื่มเข้าไป ดังนี้ (WHO อ้างใน พันธุ์ภา กิตติรัตนไพบูลย์ และหทัยชนนี บุญเจริญ, 2549)

1. การดื่มแบบมีความเสี่ยงน้อย (low risk drinking) เป็นการดื่มที่ไม่เกิน 2 ดื่มมาตรฐานต่อวันเทียบเป็นเหล้า 40 ดีกรีไม่เกิน 2 ถึง (60 ซีซี) เบียร์ประมาณ 1.5-2 กระป๋อง ไวน์ประมาณ 2 แก้ว และมีวันที่ไม่ดื่มเลยอย่างน้อย 2 วันในหนึ่งสัปดาห์ การดื่มลักษณะนี้อาจเรียกว่า ดื่มอย่างปลอดภัย ยกเว้นในผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ หรือให้นมบุตร ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงรุนแรง ผู้ป่วยเบาหวานที่ไม่สามารถควบคุมได้ หรือผู้ที่ต้องรับประทานยาใดๆก็ตามที่อาจมีผลต่อแอลกอฮอล์ ไม่ควรดื่มเลยหรือดื่มน้อยกว่านี้

2. การดื่มแบบเสี่ยง (hazardous drinking) เป็นการดื่มในปริมาณหรือลักษณะที่ทำให้ผู้ดื่มเพิ่มความเสี่ยงที่จะเกิดผลเสียในด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสังคม ทั้งต่อตัวเองหรือต่อผู้อื่น แม้ว่าตัวผู้ดื่มจะยังไม่ป่วยด้วยโรคใดๆก็ตาม ซึ่งมีลักษณะการดื่มมากกว่า 4 ดื่มมาตรฐานต่อ

วันในผู้หญิง ซึ่งเทียบเท่ากับ เบียร์ชนิดแรงไม่เกิน 3 กระป๋อง หรือ เหล้า 40 ดีกรีไม่เกิน 1/4 แบน หรือการดื่มมากกว่า 7 ดื่มมาตรฐานต่อสัปดาห์ ซึ่งเทียบเท่ากับ เบียร์ประมาณ 5 กระป๋อง สำหรับผู้ชาย คือการดื่มมากกว่า 5 ดื่มมาตรฐานต่อวัน ซึ่งเทียบเท่ากับ เบียร์ชนิดแรงไม่เกิน 4 กระป๋อง หรือ เหล้า 40 ดีกรีไม่เกิน 1/2 แบน หรือการดื่มมากกว่า 14 ดื่มมาตรฐานต่อสัปดาห์ หรือเทียบเท่ากับเบียร์ประมาณ 10 กระป๋อง นอกจากนี้ยังรวมทั้งการดื่มเล็กน้อยแต่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น กำลังตั้งครรภ์ มีโรคทางกาย เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง หรือกำลังรับประทานยาใด ที่อาจมีผลต่อแอลกอฮอล์ รวมทั้งการดื่มแบบ “binge drinking” คือ การดื่มหนักมากติดต่อกันแบบเมาหัวราน้ำด้วย

3. การดื่มแบบมีปัญหา (harmful drinking) เป็นการดื่มแอลกอฮอล์ที่ทำให้ผู้ที่ดื่มได้รับผลเสียตามมา ซึ่งอาจเป็นผลเสียต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต หน้าที่การงาน หรือสัมพันธ์ทางกับบุคคลอื่น

4. การดื่มแบบติด (alcohol dependence) เป็นลักษณะของการดื่มที่ผู้ที่ดื่มมักจะใช้เวลาส่วนใหญ่ในการดื่ม ทำให้ความรับผิดชอบหน้าที่ต่างๆบกพร่องไป เช่น การงาน หรือครอบครัว และไม่สามารถควบคุมการดื่มทั้งปริมาณ ความถี่ หรือไม่สามารถหยุดดื่มได้ บางคนดื่มเป็นประจำจนไม่ทราบว่าตนเองติด จนเมื่อต้องหยุดดื่มด้วยสาเหตุใดก็ตาม จึงเกิดอาการถอนพิษ (withdrawal) ขึ้น

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์แต่ละชนิดนั้นจะมีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์แตกต่างกัน โดยที่สุรา (Liquor) จะมีแอลกอฮอล์ประมาณ 40% ไวน์เข้มข้น (fortified wine) เช่น เหล้าเชอรี และเวร์มูท มีแอลกอฮอล์ประมาณ 18% ไวน์ที่ดื่มพร้อมอาหาร (table wine) มีแอลกอฮอล์ประมาณ 10-14% และเบียร์ปกติ (regular beer) มีแอลกอฮอล์ประมาณ 5% จากความแตกต่างของความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ในเครื่องดื่มแต่ละชนิดดังกล่าว ทำให้การจำหน่ายแอลกอฮอล์มีการปรับตามแอลกอฮอล์ต่อ 1 ดื่มมาตรฐาน (Standard drinks) (กรมสุขภาพจิต, 2547)

ดื่มมาตรฐาน คือ ปริมาณเครื่องดื่มที่เป็นมาตรฐาน โดยไม่คำนึงว่าเครื่องดื่มนั้นจะเป็นเบียร์ ไวน์ หรือสุรา (กรมสุขภาพจิต, 2547) ในแต่ละประเทศจะมีการกำหนด 1 ดื่มมาตรฐานที่แตกต่างกันไป เช่น ประเทศแคนาดา 1 ดื่มมาตรฐาน จะมีปริมาณแอลกอฮอล์เท่ากับ 13.6 กรัม ประเทศอังกฤษ 1 ดื่มมาตรฐาน จะมีปริมาณแอลกอฮอล์เท่ากับ 8 กรัม ประเทศสหรัฐอเมริกา 1 ดื่มมาตรฐาน จะมีปริมาณแอลกอฮอล์เท่ากับ 14 กรัม (WHO, 2001a) สำหรับประเทศไทยนั้น 1 ดื่มมาตรฐานจะมีแอลกอฮอล์ 10 กรัม (กรมสุขภาพจิต, 2547) ซึ่งสอดคล้องกับองค์การอนามัยโลกที่กำหนดไว้ในแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ (AUDIT) (WHO, 2001a) 1 ดื่มมาตรฐานของเครื่องดื่มแต่ละประเภทจะมีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์แตกต่างกันไป (กรัมเปอร์เซ็นต์)

ดังนั้น 1 ดั้มมาตรฐานจึงมีปริมาตรของเครื่องดื่มแตกต่างกัน (มิลลิลิตร) ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต, 2547; ศาวิตรี อัยณางค์กรชัย และสุวรรณา อรุณพงษ์ไพศาล, 2543; young adult health, n.d.)

เบียร์ปกติ (regular beer) 1 กระป๋อง มีปริมาตรเท่ากับ 330 มิลลิลิตร หรือ เบียร์ 1 แก้ว มีปริมาตรเท่ากับ 285 มิลลิลิตร

เบียร์ชนิดอ่อน (light beer) มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ 2-2.9% ประมาณ 1.5 กระป๋อง หรือประมาณ 425 มิลลิลิตร

เบียร์ชนิดกลาง (mild strength beer) มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ 3-3.9% ประมาณ 1 กระป๋อง หรือประมาณ 1 1/4 แก้ว

เบียร์ชนิดแรง (heavy beer) มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ 4-5% ประมาณ 3/4 กระป๋อง หรือประมาณ 1 แก้ว

ไวน์ธรรมดา มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ 12.5% ประมาณ 1 แก้วเล็กขนาด 100 มิลลิลิตร

ไวน์เข้มข้น (fortified wine) มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ 20.5% ประมาณ 1 แก้ว ขนาด 60 มิลลิลิตร

เหล้า (spirit) มีความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ 40% ประมาณ 1 ถ้วยเล็ก 30 มิลลิลิตร

พฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น

คนไทยมีการบริโภคแอลกอฮอล์มาช้านาน โดยมักดื่มในเทศกาลและวาระต่างๆ ในงานเลี้ยงสังสรรค์หรืองานฉลองตามประเพณีต่างๆ มักจะพบเห็นการดื่มแอลกอฮอล์กันเป็นเรื่องปกติ (พฤติกรรมการบริโภคแอลกอฮอล์ของคนไทยเป็นอย่างไร, ม.ป.ป.) การดื่มแอลกอฮอล์จึงมีความแพร่หลายในทุกกลุ่มอายุ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งชนิดของแอลกอฮอล์ที่เด็กวัยรุ่นนิยมดื่มเป็นประจำ คือ เบียร์ สุรา และไวน์ (ปราณี ทองคำ, อติญาน์ ศรีเกษตริน, และรัตติยา เพชรน้อย, 2549) จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2548) พบว่า ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 49.4 ล้านคน เป็นผู้ที่ดื่มแอลกอฮอล์ 16.1 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 32.7 ในจำนวนผู้ที่ดื่มแอลกอฮอล์กลุ่มนี้เป็นเด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.5 ซึ่งมีอัตราการดื่มแอลกอฮอล์สูงเป็นอันดับที่ 2 รองจากกลุ่มวัยแรงงานที่มีอายุ 25-29 ปี จากการที่ระยะวัยรุ่นจะมีลักษณะของการรวมกลุ่มเพื่อนในวัยเดียวกัน วัยรุ่นแทบทุกคนจะให้ความสำคัญต่อการคบเพื่อนหรือทำตามกลุ่มเพื่อนมาก (พรพิมล ไวทยางกูร, 2548) จึงมีการเลียนแบบหรือทำตามกลุ่มเพื่อน เพื่อให้เกิดการยอมรับภายในกลุ่ม (วินัดดา ปิยะศิลป์ และพนม เกตุมาน, 2545) ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายเหมือนกัน พูดจาภาษาเดียวกัน ทำกิจกรรมร่วมกันตามความสนใจของกลุ่ม และจาก

การที่เด็กวัยนี้จะมีอารมณ์ที่อ่อนไหวง่าย หว่นไหวตามสภาพแวดล้อม คล้อยตามเพื่อนได้ง่าย ขาดความขี้คิด (พรพิมล ไวทยางกูร, 2548) มีความอยากรู้อยากเห็น อยากทดลอง (พนม เกตุมาน, 2542) จึงเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น ดังเช่น การศึกษาของ อติสวัร์ หลายชูไทย และคณะ (2544) พบว่า การตัดสินใจดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรก เพราะอยากทดลองชิม ดื่มเพื่อสมาคมมีเพื่อน สนุกสนานและดื่มเพราะเพื่อนชักชวน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ประกิจ โพธิอาศน์ (2541) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น พบว่า เหตุจูงใจที่เริ่มดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรก เนื่องจากอยากทดลอง ร้อยละ 60.6 ถูกชักชวนจากเพื่อน ร้อยละ 50.2 และจากการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนอาชีวศึกษาในกรุงเทพมหานคร ของ กมลทิพย์ วิจิตรสุนทรกุล (2542) พบว่า นักเรียนอาชีวศึกษาดื่มแอลกอฮอล์ เพราะมีทัศนคติต่อการดื่มแอลกอฮอล์ว่า การดื่มแอลกอฮอล์เป็นการแสดงความเป็นผู้ใหญ่ ถ้าไม่ดื่มจะไม่ใช่มัธยม การดื่มเป็นสิ่งที่ทำให้เพื่อนยอมรับ และการปฏิเสธการดื่มกับเพื่อนเป็นการปฏิเสธสัมพันธภาพ

ในปัจจุบันการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น (บัณฑิต ศรีไพศาล และคณะ, 2549) และมีการดื่มมากในช่วงของวัยรุ่นตอนปลาย ดังเช่น การศึกษาของ กมลทิพย์ วิจิตรสุนทรกุล (2542) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนอาชีวศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า วัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 18-20 ปี มีการดื่มแอลกอฮอล์มากที่สุด ร้อยละ 50.4 รองลงมาคือ วัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 21-23 ปี มีการดื่มแอลกอฮอล์ ร้อยละ 29.7 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ แฮม และโฮป (Ham & Hope, 2003) ที่พบว่า วัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 18-24 ปี จะมีอัตราการดื่มแอลกอฮอล์สูงที่สุด เช่นเดียวกับการศึกษาของ ฮาร์เนตต์ เฮอรัริง ทอม และเคลลี่ (Harnett, Herring, Thom, & Kelly, 1999) ที่ทำการสำรวจการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นชาย โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ (AUDIT) ขององค์การอนามัยโลก พบว่า วัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 18-21 ปี มีการดื่มแอลกอฮอล์มากที่สุด เฉลี่ย 45 ยูนิตต่อสัปดาห์ (1 ยูนิต เท่ากับ แอลกอฮอล์ 8 กรัม) ในการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นนั้นจะมีพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งได้มีผู้ที่ทำการศึกษาถึงพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ (AUDIT) ขององค์การอนามัยโลก ดังเช่น การศึกษาของ สุจิตรา อินทะวงษ์ (2548) ที่ศึกษาแบบแผนการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น พบว่า วัยรุ่นมีแบบแผนการดื่มแอลกอฮอล์ที่เสี่ยงต่อการเกิดอันตรายน้อย ร้อยละ 64.60 แบบแผนการดื่มแอลกอฮอล์ที่เสี่ยงต่อการเกิดอันตราย สูง ร้อยละ 18.40 และแบบแผนการดื่มแอลกอฮอล์ที่เป็นอันตราย ร้อยละ 17 สอดคล้องกับการศึกษาของ สมพร ลิทธิสงคราม (2549) ที่พบว่า วัยรุ่นมีพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ที่มีความเสี่ยงน้อย ร้อยละ 30.59 พฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ที่เสี่ยงต่ออันตรายสูง ร้อยละ 20 และพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ที่เป็นอันตราย ร้อยละ 49.10 และการศึกษาของ ฮาร์เนตต์ และคณะ (Harnett et al., 1999) ที่พบว่า

วัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 18-21 ปี มีพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ที่มีความเสี่ยงน้อย ร้อยละ 25 และมีพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ที่เสี่ยงต่ออันตรายสูง ร้อยละ 75 นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพฤติกรรม การดื่มแอลกอฮอล์ที่ประเมินเฉพาะปริมาณ หรือความถี่ในการดื่ม เช่น การศึกษาของกมลทิพย์ วิจิตรสุนทรกุล (2542) ที่พบว่า วัยรุ่นส่วนใหญ่จะมีการดื่มแอลกอฮอล์อยู่ในระดับปานกลางถึงมาก ร้อยละ 34.4 ดื่มระดับปานกลาง ร้อยละ 30.5 ดื่มระดับน้อย ร้อยละ 21.4 และการศึกษาของประกิจ โพธิอาสน์ (2541) ที่พบว่า เด็กวัยรุ่นมีพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์นานๆ ครั้ง ร้อยละ 46.7 พฤติกรรมการดื่มประจำ ร้อยละ 2.7 เช่นเดียวกับการศึกษาพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2548) พบว่า เด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี มีพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์นานๆ ครั้ง ร้อยละ 45.5 ดื่มสม่ำเสมอ ร้อยละ 54.5 โดยผู้ที่ ดื่มสม่ำเสมอ ร้อยละ 18.6 ดื่ม 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ ร้อยละ 16.2 ดื่ม 1-2 ครั้งต่อเดือน และร้อยละ 9.5 ที่ดื่มทุกวัน

จากการทบทวนวรรณกรรมจะเห็นได้ว่า พฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นมี ความแตกต่างกันและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อผู้ที่ดื่มเป็นอย่างมาก

ผลที่เกิดจากการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การดื่มแอลกอฮอล์นั้นมีทั้งผลดีและผลเสียต่อผู้ที่ดื่ม โดยผลดีจากการดื่มนั้นจะมีผลดีทางด้านสุขภาพ การรักษาโรค จิตวิทยา สังคม และจิตวิญญาณ แต่ ผลเสียจากการดื่มแอลกอฮอล์นั้นมีมากมายทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา ซึ่งผลจากการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นนั้นจะเกิดผลเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ซึ่ง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ผลดีของการดื่มแอลกอฮอล์

การดื่มแอลกอฮอล์จะมีผลดีต่อผู้ที่ดื่มเมื่อมีการดื่มในปริมาณเพียงเล็กน้อย จาก การศึกษาของซันเดอร์ (Saunders, 1998) ที่ทำการศึกษาวิจัยทางคลินิกถึงประ โยชน์ของการดื่ม แอลกอฮอล์ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ผลทางด้านสุขภาพ มีการศึกษาพบว่า การดื่มแอลกอฮอล์ในระดับปานกลางจะ ช่วยลดความเสี่ยงของอัตราการตายและความพิการจากโรคหลอดเลือดหัวใจได้ประมาณร้อยละ 30-50 เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ไม่ได้ดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งการดื่มแอลกอฮอล์จะมีประโยชน์ต่อสุขภาพนั้น

จะต้องดื่มในปริมาณเล็กน้อยถึงปานกลาง และความถี่ในการดื่มตั้งแต่สัปดาห์ละครั้งถึงดื่มทุกวัน

2. ผลทางด้านการรักษาโรค ในประเทศจีนและการแพทย์ตะวันตก แอลกอฮอล์จะถูกนำมาใช้ในการรักษาอาการเป็นหวัด รักษาโรคไต และช่วยในการย่อยอาหาร ซึ่งพบว่า แอลกอฮอล์สามารถนำไปใช้ในการรักษาโรคกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบได้ นอกจากนี้แอลกอฮอล์ยังสามารถช่วยให้เกิดการผ่อนคลาย จึงนำมาใช้ในการรักษาภาวะตึงเครียดและวิตกกังวล

3. ผลทางด้านสมอง จากการสำรวจผู้ที่ดื่มแอลกอฮอล์พบว่า การเกิดปัญญาและความคิดสร้างสรรค์จะเพิ่มขึ้นเมื่อมีการดื่มแอลกอฮอล์ การดื่มแอลกอฮอล์จะทำให้บุคคลสามารถที่จะทำงานได้อย่างตั้งใจ

4. ผลทางด้านจิตวิทยา จากการศึกษาพบว่า การดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณน้อย จะช่วยให้รู้สึกผ่อนคลาย และทำให้มีความสุข โดยแอลกอฮอล์จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ ซึ่งจะทำให้มีความสุขเพิ่มขึ้นหลังจากการดื่ม

5. ผลทางด้านสังคม การดื่มแอลกอฮอล์จะทำให้เกิดการสมาคม มีกลุ่มเพื่อน เกิดการยอมรับในกลุ่มเพื่อน นอกจากนี้การดื่มแอลกอฮอล์จะเป็นการฉลองในสถานการณ์ต่างๆ เช่น ฉลองปีใหม่ วันเกิด ฉลองภายหลังสอบ เป็นต้น

6. ผลทางด้านจิตวิญญาณ แอลกอฮอล์จะถูกนำมาใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาของศาสนาคริสต์ จึงจะเห็นได้ว่า แอลกอฮอล์นั้นมีผลดีต่อผู้ที่ดื่มอยู่บ้าง ในด้านของสุขภาพ การรักษาโรค ด้านจิตวิทยา สังคม และจิตวิญญาณ ซึ่งจะส่งผลต่อความคิด ความคาดหวังต่อผลของการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น จึงส่งผลทำให้วัยรุ่นยังคงมีพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์

ผลเสียของการดื่มแอลกอฮอล์

การดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณมากหรือการดื่มติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน จะก่อให้เกิดผลเสียต่อผู้ที่ดื่ม ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ผลทางด้านร่างกาย การดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นในระยะเวลานาน จะมีผลกระทบต่อการทำงานของสมองที่เกี่ยวข้องกับความคิด การเรียนรู้และความจำลดลง โดยเฉพาะการดื่มแอลกอฮอล์อย่างหนักจะทำให้เกิดอาการหลงๆ ลืมๆ (Alcohol Alert: Underage drinking, 2006; Institute of Alcohol Studies, n.d.) ความจำขาดช่วงที่เรียกว่า แบล็กเอาท์ (Blackout) (ทรงเกียรติ ปิยะกะ และเวทิน ศันสนียเวทย์, 2542; พฤติกรรมการบริโภคแอลกอฮอล์ของคนไทยเป็นอย่างไร, ม.ป.ป.; Perkins, 2002) การดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณมากและมีความเข้มข้นสูงจะทำให้เกิดการระคายเคือง และเกิดการอักเสบของเยื่อบุกระเพาะอาหารและลำไส้เล็ก ทำให้กระเพาะ

อาหารเป็นแอลกอฮอล์ (สุพรรณ ชีรเวชเจริญชัย, 2546) หากดื่มแอลกอฮอล์ติดต่อกันเป็นเวลานาน จะทำให้มีเลือดออกในกระเพาะอาหาร อาเจียนและถ่ายอุจจาระเป็นเลือด (สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า, 2548) อัตราการเกิดโรคมะเร็งกระเพาะอาหารมีสูงขึ้น (ทรงเกียรติ ปิยะกะ และเวทิน ศันสนียเวทย์, 2542) แอลกอฮอล์ทำให้หลอดเลือดขยาย ความดันโลหิตสูงขึ้น อัตราการเต้นของหัวใจเร็วขึ้น หัวใจเต้นผิดจังหวะ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้หัวใจวาย หรือ หัวใจล้มเหลวได้ (ทรงเกียรติ ปิยะกะ และเวทิน ศันสนียเวทย์, 2542; สุพรรณ ชีรเวชเจริญชัย, 2546; สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า, 2548; Alcohol, n.d.) นอกจากนี้แอลกอฮอล์ยังทำให้เกิดโรคตับอักเสบ โรคตับแข็ง ทำให้ภูมิคุ้มกันของร่างกายต่ำลง เป็นเหตุให้ผู้ดื่มแอลกอฮอล์มีโอกาสเป็นโรคปอดบวม หรือติดเชื้ออื่นได้ง่ายกว่าผู้ที่ไม่ได้ดื่มแอลกอฮอล์ (สุพรรณ ชีรเวชเจริญชัย, 2546)

2. ผลทางด้านจิตใจ ผู้ที่ดื่มแอลกอฮอล์จนถึงขั้นติดส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพอ่อนแอ มีการเผชิญปัญหาที่ไม่เหมาะสม ไม่นับถือตนเอง คิดว่าตนเองด้อยกว่าคนอื่น และปัญหาทางด้านจิตใจที่พบได้เสมอในผู้ติดแอลกอฮอล์ คือ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองต่ำ เกิดความวิตกกังวลและซึมเศร้า ถึงแม้ในระยะแรกของการดื่มแอลกอฮอล์ อาจทำให้ลืมเรื่องที่ทุกข์ใจ (ศิริเชษฐ์ สังขะมาน, 2548) เมื่อดื่มแอลกอฮอล์เป็นระยะเวลานาน จะทำให้อาการซึมเศร้าเพิ่มมากขึ้น (Robeta-Burditt, 2005) เด็กวัยรุ่นไทยอายุ 13-18 ปี ที่ดื่มแอลกอฮอล์ จะมีภาวะซึมเศร้า วิตกกังวล (สกล ด้านภักดี อ่างใน กรมสุขภาพจิต, 2546) มีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง (Alcohol-young people, n.d.) ทำร้ายตนเอง (Wechsler, Dowdall, Maenner, Gledhill-Hogt & Lee, 1998) มีปัญหาเกี่ยวกับโรคประสาท (Prendergast, 1994) มีความคิดอยากฆ่าตัวตาย ร้อยละ 11.9 (ปริทรรศ ศิลปะกิจ และคณะ, 2541) โดย 1 ใน 3 ของวัยรุ่นที่เสียชีวิตจากการฆ่าตัวตาย มักจะมาจากการดื่มแอลกอฮอล์จนมีอาการเมา (พันธุ์ภา กิตติรัตนไพบูลย์, 2548) เช่นเดียวกันกับการศึกษาของ เพอร์กินส์ (Perkins, 2002) ที่พบว่า เด็กวัยรุ่นที่ดื่มแอลกอฮอล์มีความคิดฆ่าตัวตาย ร้อยละ 6.1 และเคยพยายามฆ่าตัวตาย ร้อยละ 1.9 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของคาลิฟาโน (Califano, n.d.) พบว่าการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับการวางแผนพยายามฆ่าตัวตาย (Attempting suicide) และการฆ่าตัวตายสำเร็จ (Completing suicide) นอกจากนี้จากการศึกษาขององค์การอนามัยโลก (WHO อ่างใน สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า, 2548) พบว่า แอลกอฮอล์เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดโรคทางจิต โดย 1 ใน 3 ของผู้ป่วยทางจิตในแต่ละประเทศ มีสาเหตุมาจากแอลกอฮอล์ ผู้ที่ดื่มแอลกอฮอล์เป็นเวลานานจะมีอาการฝ่อลีบของสมองส่วนนอก (cortex) ซึ่งมีผลทำให้เกิดอาการเสื่อมทางจิต โรคจิตจากการดื่มแอลกอฮอล์มีหลายอาการ และมักจะรักษาให้หายขาดได้ยาก เช่น ประสาทหลอน หวาดระแวง ความจำเสื่อม ซึมเศร้า หวาดกลัวผิดปกติ เป็นต้น อาการทางจิตที่เกิดขึ้นในผู้ดื่มอย่างชัดเจน คือ ภาวะตื่นกลัวที่เรียกว่า Panic disorder ซึ่งอาการนี้จะนำไปสู่ภาวะแทรกซ้อนอื่นๆตามมามีได้แก่

อาการผิดปกติของหัวใจ ระบบประสาท และระบบกระเพาะอาหาร โดยปกติภาวะกลัวเช่นนี้พบในอัตรา 1-2 คน จากประชากร 100 คน แต่ในกลุ่มผู้ที่ดื่มแอลกอฮอล์จนเข้าสู่ภาวะพิษสุราเรื้อรัง อัตราจะเพิ่มเป็น 13-50 คน ต่อ 100 คน ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะไม่สามารถใช้ชีวิตตามปกติได้ โรคจิตจากการดื่มแอลกอฮอล์นั้น จะทำให้มีความบกพร่องทางด้านหน้าที่ เช่น การคิด การตัดสินใจ การควบคุมตนเอง ทำให้เกิดปัญหาด้านอัตมโนทัศน์และภาพลักษณ์ มีข้อจำกัดทางด้านร่างกาย เช่น ขาดความสามารถในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนเอง สูญเสียอิสรภาพในการพึ่งพาตนเอง บกพร่องในการทำหน้าที่ตามบทบาทในครอบครัวและสังคม (ศิริเชษฐ์ สังขะมาน, 2548)

3. ผลทางด้านครอบครัว ครอบครัวไม่เพียงแต่เป็นหน่วยสังคมแรกที่มีอิทธิพลต่อการทำให้คนดื่มหรือไม่ดื่มแอลกอฮอล์ แต่ครอบครัวยังเป็นหน่วยสังคมที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากการดื่มแอลกอฮอล์ของคนในบ้าน การดื่มแอลกอฮอล์ทำให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง ทำร้ายร่างกาย เพราะเมื่อดื่มแอลกอฮอล์แล้วจะทำให้ขาดสติยังคิด ความทတ်ถนต่อสิ่งต่างๆ ลดลง (สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า, 2548) จากงานวิจัยของมูลนิธิเพื่อนหญิง เรื่อง ผลกระทบของสุราในฐานะปัจจัยร่วมการเกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัว พบว่า แอลกอฮอล์ทำให้เกิดปัญหาในครอบครัว 3 ด้าน คือ 1) ปัญหาสุขภาพ เช่น สมรรถภาพของร่างกาย และจิตใจลดลง เพราะบาดเจ็บตามร่างกายจากการทุบตี คิดมาก อารมณ์เสถียรง่าย ซึมเศร้า คิดสั้น ประสิทธิภาพการทำงานลดลง 2) ปัญหาการใช้ความรุนแรง เช่น เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง คำว่ากันด้วยถ้อยคำหยาบคายระหว่างคนในครอบครัวเดียวกัน 3) ปัญหาทางเศรษฐกิจ ครอบครัวจะเริ่มมีปัญหาเรื่องรายได้ ตั้งแต่ระดับไม่มีเงินเก็บ รายได้ไม่พอใช้จ่าย จนกระทั่งถึงขั้นเป็นหนี้สิน (มูลนิธิเพื่อนหญิง อ้างใน สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า, 2548) เช่นเดียวกันกับการศึกษาของ ศิริเชษฐ์ สังขะมาน (2548) การดื่มแอลกอฮอล์ก่อให้เกิดความเครียดในครอบครัวมากขึ้น เกิดความหวาดระแวง เกิดการดูถูกเหยียดหยาม การก้าวร้าว ซึ่งเป็นลักษณะการกล่าวโทษบุคคลอื่น หรือสิ่งแวดล้อม ว่าเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหา ทำให้ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดซึ่งกันและกันระหว่างบุคคลเป็นไปได้ยาก

4. ผลทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ การดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นก่อให้เกิดความรุนแรง และอาชญากรรม (Wechsler et al., 1994) เกิดการทะเลาะวิวาทกับเพื่อนและเกิดการทำร้ายระหว่างกัน (Alcohol, n.d.) ซึ่งจากการศึกษาของ เวชส์เลอร์ ลี เนลสัน และโคว (Wechsler, Lee, Nelson & Kuo, 2002) พบว่าในปี ค.ศ. 2001 นักเรียนที่ดื่มแอลกอฮอล์จะมีการทะเลาะวิวาทกับเพื่อนร้อยละ 22.9 ทำให้ได้รับบาดเจ็บและอันตราย ร้อยละ 12.8 การดื่มแอลกอฮอล์ก่อให้เกิดอุบัติเหตุซึ่งปัญหาอุบัติเหตุที่เกิดจากผู้ดื่มแอลกอฮอล์ที่เป็นอันตราย สร้างผลกระทบต่อสังคมอย่างมาก คือ ปัญหาอุบัติเหตุจราจร (ทรงเกียรติ ปิยะกะ และ เวทิน ศันสนียเวทย์, 2542; ศิริเชษฐ์ สังขะมาน, 2548) จากการศึกษาของ เวชส์เลอร์ และคณะ (Wechsler et al., 1994) พบว่าการดื่มแอลกอฮอล์เป็นสาเหตุ

นำไปสู่การเสียชีวิตจากอุบัติเหตุรถจักรยานยนต์ ซึ่งเป็นสาเหตุการตายที่สำคัญของเด็กวัยรุ่นในประเทศสหรัฐอเมริกา และจากการศึกษาของ จินตนา วงศ์วาน (2548) พบว่า นักเรียนในเขตเทศบาลที่ดื่มแอลกอฮอล์แล้วเกิดอุบัติเหตุ ร้อยละ 11.2 ซึ่งคล้ายคลึงกับการศึกษาของ รุ่งวิทย์ มาสงามเมือง และคณะ (2542) ที่พบว่า นักเรียนที่ดื่มแอลกอฮอล์แล้วเกิดอุบัติเหตุจากการขับรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ ร้อยละ 20.8 และ 20.3 ตามลำดับ คนไทยเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางการจราจรถึงประมาณปีละ 15,000 คน ซึ่งผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่มสาว (กรมสุขภาพจิต, 2547) ในช่วงเทศกาลปีใหม่ 2550 ศูนย์ป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนในช่วงเทศกาลปีใหม่ 2550 รายงานว่า ช่วงการรณรงค์ 7 วัน มีอุบัติเหตุเกิดขึ้นรวม 4,456 ครั้ง มีผู้เสียชีวิตรวม 449 คน และพบว่ากลุ่มวัยรุ่นช่วงอายุ 15-19 ปี บาดเจ็บและเสียชีวิตสูงสุด ร้อยละ 19.96 รองลงมา คือ ช่วงอายุ 20-24 ปี ร้อยละ 16.60 ซึ่งสาเหตุและพฤติกรรมเสี่ยงของผู้ขับขี่ส่วนใหญ่เกิดจากการเมาสุรา ร้อยละ 41.97 (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2550) สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า (2548) ได้รวบรวมสถิติผู้ประสบอุบัติเหตุทางถนน พบว่า ในภาวะปกติ ร้อยละ 26 เกี่ยวข้องกับการเมาแล้วขับ และเพิ่มเป็นร้อยละ 60-65 ในช่วงเทศกาล เมื่อคำนวณเฉพาะค่าวัสดุสำหรับการรักษาพยาบาลผู้ป่วยหนักกลุ่มนี้พบว่า ต้องเสียค่าใช้จ่ายประมาณ 3,000-10,000 บาทต่อราย และค่าใช้จ่ายจะเพิ่มขึ้นเป็น 3 เท่าสำหรับการรักษาในโรงพยาบาลเอกชน นอกจากนี้การดื่มแอลกอฮอล์ยังเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย จากการศึกษานี้ของ เวชส์เลอร์ และคณะ (Wechsler et al., 2002) พบว่า ในปี ค.ศ. 2001 นักเรียนที่มีการดื่มแอลกอฮอล์ จะมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้ตั้งใจ ร้อยละ 21.3 และเป็นการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้ป้องกัน ร้อยละ 10.4 และจากการศึกษาของ เพอร์กินส์ (Perkins, 2002) พบว่า นักเรียนที่ดื่มแอลกอฮอล์อย่างน้อย 1 ครั้งในปีการศึกษา จะมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้ตั้งใจ และไม่ได้ป้องกัน พบในผู้ชาย ร้อยละ 15 และผู้หญิง ร้อยละ 10 การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัยจะเสี่ยงต่อการติดเชื้อ เอชไอวี (HIV) และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อื่นๆ (Perkins, 2002; Wechsler et al., 1994; WHO, 2001b)

5. ผลทางด้านการศึกษา การดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นนั้นส่งผลกระทบต่อตัวเด็กในการศึกษา จากการศึกษานี้ของ เวชส์เลอร์ และคณะ (Wechsler et al., 2002) พบว่า ในปี ค.ศ. 2001 นักเรียนที่ดื่มแอลกอฮอล์จะขาดเรียน ร้อยละ 29.5 และส่งงานล่าช้า ร้อยละ 21.6 จากจำนวนนักเรียนที่ดื่มแอลกอฮอล์ทั้งหมด 8,783 คน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อิงส์ และคณะ (Engs et al. as cited in Perkins, 2002) ที่พบว่านักเรียนที่ดื่มแบบมีความเสี่ยงน้อย จะขาดเรียน ร้อยละ 11 เนื่องจากอาการเมาค้าง และน้อยกว่าร้อยละ 3 จะมีผลการเรียนต่ำ ในขณะที่นักเรียนที่ดื่มแบบเสี่ยงพบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนนักเรียนที่ดื่มแอลกอฮอล์ (12,081 คน) จะขาดเรียนเนื่องจากอาการเมาค้าง และมากกว่าร้อยละ 15 จะมีผลการเรียนต่ำ เช่นเดียวกับการศึกษาของ วอลเรอร์

(Wolarer, 2002) ที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการดื่มแอลกอฮอล์และคะแนนเฉลี่ย โดยพบว่านักเรียนที่ดื่มแอลกอฮอล์จะมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่านักเรียนที่ไม่ได้ดื่มแอลกอฮอล์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การดื่มแอลกอฮอล์จะมีทั้งผลดีและผลเสียต่อเด็กวัยรุ่น ซึ่งผลดีนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อมีการดื่มในปริมาณน้อยเท่านั้น แต่ผลเสียจากการดื่มจะมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมในด้านร่างกาย จิตใจ ครอบครัว สังคมและเศรษฐกิจ และการศึกษา ทำให้เกิดความบกพร่องทางด้านหน้าที่ รวมถึงค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพ ปัญหาอุบัติเหตุตามท้องถนน ซึ่งบุคคลที่สูญเสียมิใช่มีเพียงแต่เด็กวัยรุ่นที่ดื่มแอลกอฮอล์เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงบุคคลอื่นๆที่ต้องประสบกับปัญหาจากพฤติกรรมกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นด้วย

การประเมินพฤติกรรมกรรมการดื่มแอลกอฮอล์

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การประเมินพฤติกรรมกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ในวัยรุ่นมีดังต่อไปนี้

1. แบบประเมินการดื่มแอลกอฮอล์ ใช้แบบประเมิน The Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT) ตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2001a) ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยโดย สาวิตรี อัยณรงค์กรชัย (สาวิตรี อัยณรงค์กรชัย อ้างใน พันธุ์ภา กิตติรัตนไพบูลย์ และ หทัยชนนี บุญเจริญ, 2549) เป็นการประเมินเกี่ยวกับ ปริมาณ ความถี่ในการดื่มแอลกอฮอล์ อาการ และอาการแสดงของการติดแอลกอฮอล์ และพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ เพื่อประเมินพฤติกรรมกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ใน 4 พฤติกรรม คือ 1) พฤติกรรมการดื่มแบบมีความเสี่ยงน้อย (low risk drinking) 2) พฤติกรรมการดื่มแบบเสี่ยง (hazardous drinking) 3) พฤติกรรมการดื่มแบบมีปัญหา (harmful drinking) 4) พฤติกรรมการดื่มแบบติด (alcohol dependence) แบบประเมินนี้มีทั้งหมด 10 ข้อคำถาม ลักษณะของคำถามเป็นแบบเลือกตอบ 5 ระดับ แต่ละข้อคำถามมีคะแนนตั้งแต่ 0-4 คะแนน และมีคะแนนรวมทั้งหมดตั้งแต่ 0-40 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนตั้งแต่ 8 คะแนนขึ้นไป เป็นการดื่มแอลกอฮอล์ที่ก่อให้เกิดปัญหา แบบประเมินพฤติกรรมกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ (AUDIT) นี้ได้ผ่านการทดลองใช้ในหลายประเทศทั่วโลก สามารถใช้ในสถานบริการปฐมภูมิ และสามารถประเมินได้ด้วยตนเองหรือบุคคลทั่วไป มีค่าความไว (sensitivity) ร้อยละ 96 และความจำเพาะ (specificity) ร้อยละ 96 ในการตรวจพบพฤติกรรมกรรมการดื่มแบบเสี่ยง และมีค่าความไว (sensitivity) ร้อยละ 87 และความจำเพาะ (specificity) ร้อยละ 81 ในการตรวจพบพฤติกรรมกรรมการดื่มแบบมีปัญหา

2. แบบประเมินปริมาณและความถี่ (The Quantity/Frequency Questionnaire) ตาม

แนวคิดของสถาบันการเสพติดสุราและโรคพิษสุราแห่งชาติ (National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism [NIAAA]) (NIAAA as cited in Enoch & Goldman, 2002) เป็นแบบประเมินที่จำแนกผู้ดื่มแอลกอฮอล์ที่ก่อให้เกิดปัญหาและโรคติดสุรา (Alcoholism) ได้ มีคำถาม 3 ข้อคำถาม ที่ถามเกี่ยวกับปริมาณ และความถี่ของการดื่มแอลกอฮอล์ คำตอบที่ได้จะนำไปแปลผลโดยมีข้อบ่งชี้ถึงการดื่มแอลกอฮอล์ที่เป็นความเสี่ยง หรือทำให้เกิดปัญหา คือ ในผู้หญิงและผู้ชายที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป มีการดื่มมากกว่า 7 ดื่มมาตรฐานต่อสัปดาห์ หรือ 3 ดื่มมาตรฐานต่อเหตุการณ์ สำหรับผู้ชายที่อายุน้อยกว่า 65 ปี มีการดื่มมากกว่า 14 ดื่มมาตรฐานต่อสัปดาห์ หรือ มากกว่า 4 ดื่มมาตรฐานต่อเหตุการณ์ แต่ไม่มีรายละเอียดของคุณภาพเครื่องมือ

3. แบบคัดกรองการดื่มแอลกอฮอล์ The Fast Alcohol Screening Test (FAST) (Hodgson, Alwyn, Bev, Betsy, & Smith, 2002) เป็นแบบคัดกรองที่พัฒนามาจากแบบประเมินพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ (AUDIT) เพื่อใช้คัดกรองการดื่มแอลกอฮอล์ในสถานการณ์ที่เร่งด่วน ในแผนกอุบัติเหตุและฉุกเฉิน และแผนกอื่นที่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา แบบคัดกรองนี้จะมีทั้งหมด 4 ข้อคำถาม มีคะแนนตั้งแต่ 0-4 คะแนน และมีคะแนนรวมทั้งหมดตั้งแต่ 0-16 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนตั้งแต่ 3 คะแนนขึ้นไป เป็นการดื่มแอลกอฮอล์แบบเสี่ยง มีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ .77

4. แบบคัดกรอง Michigan Alcohol Screening Test (MAST) (National Council on Alcoholism and Drug Dependence, n.d.) เป็นแบบคัดกรองที่ใช้ในการประเมินการดื่มแอลกอฮอล์แบบมีปัญหา ในระยะ 12 เดือนที่ผ่านมา มีทั้งหมด 22 ข้อคำถาม ลักษณะของคำถามเป็นแบบเลือกตอบใช่ และไม่ใช่ โดยจะมีเกณฑ์การให้คะแนน คือ คำตอบ “ใช่” จะเท่ากับ 1 คะแนน ยกเว้นข้อคำถามที่ 1 และ 4 คำตอบ “ไม่ใช่” จะเท่ากับ 1 คะแนน มีการแปลผลคะแนน คือ คะแนน 0-2 คะแนนจะเป็นผู้ที่ไม่มีปัญหาจากการดื่ม คะแนน 3-5 คะแนนจะเป็นผู้ที่ดื่มแบบมีปัญหาในระดับเริ่มต้นหรือปานกลาง และคะแนนตั้งแต่ 6 คะแนนขึ้นไปจะเป็นผู้ที่ดื่มแบบมีปัญหาในระดับมาก แต่ไม่มีรายละเอียดของคุณภาพเครื่องมือ

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้แบบประเมิน AUDIT ขององค์การอนามัยโลก เนื่องจากเป็นแบบประเมินที่มีความไว (sensitivity) มีความเฉพาะเจาะจง (specificity) และมีประสิทธิภาพสูงในการจำแนกการดื่มแอลกอฮอล์ที่มีความเสี่ยงและเป็นอันตราย (Coulton et al., 2006) อีกทั้งแบบประเมิน AUDIT มีการใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งกับผู้ป่วยในโรงพยาบาล ในชุมชน และประชาชนทั่วไป (WHO, 2001a) แบบประเมินพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ (AUDIT) นั้น จึงสามารถใช้จำแนกพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นได้ ซึ่งพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นนั้น อาจจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการดื่มแอลกอฮอล์ที่แตกต่างกัน

ออกไป การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการปรับเวลาในข้อคำถาม โดยไม่ได้ดัดแปลงเนื้อหาในข้อคำถาม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่ทำการศึกษาวัยครั้งนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น แบ่งได้เป็น 2 ปัจจัยใหญ่ๆ คือ ปัจจัยทางด้านบุคคล และปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านบุคคล

1.1 เพศ เพศชายจะดื่มแอลกอฮอล์มากกว่าเพศหญิง เพราะเพศชาย สามารถดื่มแอลกอฮอล์ได้โดยที่สังคมไม่ถือว่าผิด แต่ถ้าเพศหญิงดื่มจะถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม (รุ่งวิทย์ มาศงามเมือง, 2542) ดังเช่นการศึกษาของจิราภรณ์ เทพหนู (2540) พบว่า เพศชายดื่มแอลกอฮอล์ ร้อยละ 66.55 ในขณะที่เพศหญิงดื่มแอลกอฮอล์ เพียงร้อยละ 12.50 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของประกิจ โพธิอาสน์ (2541) ที่พบว่าเพศมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.0001$) คือ เพศชายส่วนใหญ่จะมีพฤติกรรมการดื่มนานๆ ครั้ง ร้อยละ 55.7 รองลงมาคือ ไม่เคยดื่มเลย ร้อยละ 39.5 ส่วนเพศหญิงจะไม่เคยดื่มแอลกอฮอล์เลย ร้อยละ 64.5 รองลงมาคือ พฤติกรรมการดื่มนานๆ ครั้ง ร้อยละ 35.5 เท่านั้น เช่นเดียวกับการศึกษาของ ภรณ์ วัฒนสมบุญ และลักขณา เดิมศิริกุลชัย (2543) ศึกษาค่านิยมการดื่มแอลกอฮอล์ของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า เยาวชนชายมีค่าเฉลี่ยการดื่มแอลกอฮอล์มากกว่าเยาวชนหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) กล่าวคือ เยาวชนชายที่ให้ค่านิยมต่อการดื่มแอลกอฮอล์มาก ก็มีแนวโน้มที่จะดื่มแอลกอฮอล์มากกว่าเยาวชนหญิงที่ให้ค่านิยมต่อการดื่มต่ำ

2.2 อายุที่เริ่มดื่มครั้งแรก การดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรกของเด็กวัยรุ่นนั้น เป็นก้าวสำคัญของการดื่มในปัจจุบัน แนวโน้มของการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นในปัจจุบันจะเริ่มดื่มอายุน้อยลง (อดิสรณ์ หลายชูไทย และคณะ, 2544) จากการศึกษาของ สมิต วัฒนชัยบุญธรรม และคณะ (2546) พบว่า นักเรียนร้อยละ 74.0 เริ่มดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรกเมื่ออายุมากกว่า 12 ปี รองลงไป ร้อยละ 24.0 ดื่มเมื่ออายุ 10-12 ปี อายุเฉลี่ยเมื่อเริ่มดื่มเท่ากับ 14 ปี การเริ่มต้นดื่มแอลกอฮอล์ที่อายุน้อย จะมีความเสี่ยงในการดื่มแอลกอฮอล์มากขึ้น หรือมีการดื่มไปในทางที่ผิดที่อาจก่อให้เกิดผลเสียได้ (กมลทิพย์ วิจิตรสุนทรกุล, 2542) จากรายงานการศึกษาของ แกรนท์ และดาร์สัน (Grant & Dawson, 1998) พบว่า บุคคลที่เริ่มดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรกก่อนอายุ 15 ปี จะมีผลทำให้เสพติดสุรา (alcohol dependence)

และมีพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อตนเอง เช่น มีการใช้สารเสพติด มีเพศสัมพันธ์และมีคู่นอนหลายคน (Grunbaum et al., 2004)

3.3 ความอยากทดลอง ความอยากทดลองเป็นธรรมชาติของมนุษย์ในการที่อยากจะทำอะไร หรือเผชิญกับสิ่งใหม่ๆ โดยเฉพาะในวัยที่ความรู้สึกอยากทดลองเป็นเรื่องที่ทำหาย ตื่นเต้น สนุกสนาน เช่น ในวัยรุ่น (พฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของคนไทยเป็นอย่างไร, ม.ป.ป.) จากการศึกษาของ อติศวร ชาญชูไทย และคณะ (2544) และสุพัฒน์ ชีรเวชเจริญชัยกุล (2546) พบว่า การตัดสินใจดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรกนั้นเกิดจากการอยากทดลองชิม เพื่อการสมาคมมีเพื่อน สนุกสนาน และเพื่อนชักชวน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ประกิจ โพธิอาสน์ (2541) ที่พบว่า เหตุจูงใจที่เริ่มดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรก เนื่องจากอยากลอง ร้อยละ 60.6 รองลงมา คือ ถูกชักชวนจากเพื่อน ร้อยละ 50.2 และเพื่อเข้าสังคม ร้อยละ 36.9 เด็กวัยรุ่นมีความอยากรู้ อยากเห็น ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อน และการดื่มแอลกอฮอล์ทำให้รู้สึกว่ามีความเป็นผู้ใหญ่ จึงเป็นธรรมดาที่เด็กวัยรุ่นจะมีการลองดื่มแอลกอฮอล์ (Alcohol, n.d.)

4.4 ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่ำ จะมีโอกาสดื่มแอลกอฮอล์มากกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาสูง เพราะนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดี จะมีความตั้งใจในการศึกษา และใช้เวลาไปในการศึกษามากกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่ำ การดื่มแอลกอฮอล์จะทำให้มีอาการมึนเมา ขาดสติ ซึ่งเป็นผลเสียต่อการเรียน (กมลทิพย์ วิจิตรสุนทรกุล, 2542) จากการศึกษาของ จิราภรณ์ เทพหนู (2540) พบว่า ผลการเรียนมีความสัมพันธ์กับการดื่มแอลกอฮอล์ โดยนักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำ และปานกลาง มีโอกาสเสี่ยงต่อการดื่มแอลกอฮอล์เป็น 9.85 และ 2.30 เท่าของนักเรียนที่มีผลการเรียนสูง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ประกิจ โพธิอาสน์ (2541) ที่พบว่า ผลการเรียนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) กล่าวคือ นักเรียนที่มีผลการเรียนน้อยกว่า 2.5 ส่วนใหญ่จะมีพฤติกรรมการดื่มนานๆ ครั้ง ร้อยละ 50.6 ส่วนนักเรียนที่มีผลการเรียนมากกว่า 2.5 ส่วนใหญ่ไม่เคยดื่มเลย ร้อยละ 54.0 เช่นเดียวกันกับการศึกษาของ อติศวร ชาญชูไทย และคณะ (2544) พบว่า ผลการเรียน หรือคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนก็มีส่วนจำแนกประสบการณ์การดื่มแอลกอฮอล์ คือ นักเรียนชายที่มีผลการเรียนในระดับต่ำกว่า 2 เป็นกลุ่มที่ “เคยดื่ม” ร้อยละ 68.5 ซึ่งมากกว่านักเรียนชายที่มีผลการเรียนอื่น ส่วนนักเรียนหญิงที่มีผลการเรียนระดับ 2-3 เป็นกลุ่มที่ “เคยดื่ม” ร้อยละ 46.1 ซึ่งมากกว่านักเรียนหญิงที่มีผลการเรียนอื่น

5.5 ทักษะคิด / ความคาดหวังต่อแอลกอฮอล์ นักเรียนที่ดื่มแอลกอฮอล์มีทักษะคิดทางบวกต่อแอลกอฮอล์ ร้อยละ 44.99 ขณะที่นักเรียนที่ไม่ดื่มแอลกอฮอล์มีทักษะคิดทางบวกเพียงร้อยละ 3.24 นักเรียนที่มีทักษะคิดทางบวกต่อแอลกอฮอล์ มีโอกาสเสี่ยงต่อการดื่มแอลกอฮอล์

เป็น 99.73 เท่าของนักเรียนที่มีทัศนคติด้านลบต่อแอลกอฮอล์ (จิราภรณ์ เทพหนู, 2540) นอกจากนี้ เด็กวัยรุ่นที่คาดหวังว่าการดื่มแอลกอฮอล์ทำให้เกิดความสุข ความพึงพอใจ จะดื่มแอลกอฮอล์ มากกว่าเด็กวัยรุ่นที่ไม่ได้คาดหวังว่าการดื่มแอลกอฮอล์จะทำให้เกิดความสุข ความพึงพอใจได้ (Alcohol Alert: Underage drinking, 2006)

6.6 บุคลิกภาพ บุคคลที่มีลักษณะบุคลิกภาพแบบประหม่า วิตกกังวล ไม่มั่นใจ ถ้าการดื่มแอลกอฮอล์ช่วยทำให้สิ่งเหล่านี้หายไป เช่น ทำให้รู้สึกกล้า และมั่นใจมากขึ้น จะเป็น บุคคลที่มีความเสี่ยงสูงต่อการดื่มแอลกอฮอล์ นอกจากนี้บุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบต่อต้านสังคม เช่น ชอบความก้าวร้าวรุนแรง ไม่เกรงใจ และไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่รู้สึกผิดในสิ่งที่ตนเองกระทำต่อผู้อื่น ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความเสี่ยงต่อการดื่มแอลกอฮอล์ (พฤติกรรมกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของคนไทยเป็นอย่างไร, ม.ป.ป.) เช่นเดียวกับการศึกษาของ ซัคเกอร์ และคณะ (Zucker et al. as cited in Alcohol Alert: Underage drinking, 2006) พบว่า เด็กวัยรุ่นที่มีบุคลิกภาพก้าวร้าว ต่อต้านสังคม วิตกกังวล และซึมเศร้า จะมีโอกาสเสี่ยงสูงมากต่อการดื่มแอลกอฮอล์ที่ทำให้เกิดปัญหา

2. ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม

2.1 ครอบครัว ญาติหรือผู้ใกล้ชิด โดยครอบครัวที่มีบิดามารดา ญาติหรือผู้ใกล้ชิด ดื่มแอลกอฮอล์ จะส่งผลให้เด็กวัยรุ่นในครอบครัวนั้นมีพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์เช่นเดียวกับ บุคคลในครอบครัว (รุ่งวิทย์ มาสงามเมืองและคณะ, 2542; วีรวรรณ เล็กสกุลไชย และ จินตนา เทพทรงวัจ, 2545; Bahr, Marcos & Maughan, 1995) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กมลทิพย์ วิจิตรสุนทรกุล (2542) เรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนอาชีวศึกษาชายในกรุงเทพมหานคร พบว่า ประวัติการดื่มแอลกอฮอล์ในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการดื่มแอลกอฮอล์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ครอบครัวที่ดื่มแอลกอฮอล์ มีทัศนคติด้านบวกต่อการดื่มแอลกอฮอล์ และเห็นว่าการดื่มแอลกอฮอล์เป็นสิ่งที่เหมาะสม จะส่งผลให้เด็กวัยรุ่นมีการดื่มแอลกอฮอล์อย่างต่อเนื่อง (Alcohol alert: Underage drinking, 2006; Califano, n.d.; Weitzman, Nelson & Wechaler, 2003) นอกจากนี้ยังพบว่า การสนับสนุน และควบคุมการดื่มแอลกอฮอล์ของครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการดื่มแอลกอฮอล์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 (กมลทิพย์ วิจิตรสุนทรกุล, 2542) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จิราภรณ์ เทพหนู (2540) เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญศึกษา ในจังหวัดพัทลุง พบว่า เด็กวัยรุ่นที่ได้รับการสนับสนุนการดื่มแอลกอฮอล์จากพ่อแม่สูง ควบคุมต่ำ มีโอกาสเสี่ยงต่อการดื่มแอลกอฮอล์เป็น 14.23 เท่าของเด็กวัยรุ่นที่ไม่ได้รับการสนับสนุนการดื่มแอลกอฮอล์จากพ่อแม่ เช่นเดียวกับการศึกษาของ อติสวรรค์ หลายชูไทย และคณะ (2544) ที่พบว่า การดื่มแอลกอฮอล์ครั้งแรก นั้น มีสาเหตุมาจากพ่อแม่ และญาติพี่น้องสนับสนุนให้มีการดื่มแอลกอฮอล์

2.2 เพื่อน โดยเพื่อนเป็นอีกปัจจัยที่สำคัญในการสร้างทัศนคติ ความเชื่อ ผู้จัดหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาเสพติดมาบริโภค (รุ่งวิทย์ มาสงามเมือง และคณะ, 2542) มีการศึกษาถึงสาเหตุของการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่น พบว่า เกิดจากเพื่อนชักชวน จึงดื่มตามเพื่อน (สมิต วัฒนัญญกรรม, สุทธิพร มูลศาสตร์, ปาลีรัตน์ โดมรงค์ดี และ กัลยา วิริยะ, 2546; อติศวร หลายชูไทย และคณะ, 2544) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจิราภรณ์ เทพหนู (2540) ที่พบว่าอิทธิพลกลุ่มเพื่อนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่น คือ เด็กวัยรุ่นที่เพื่อนมีอิทธิพลสูงมีโอกาสเสี่ยงต่อการดื่มแอลกอฮอล์เป็น 21.78 เท่าของเด็กวัยรุ่นที่เพื่อนมีอิทธิพลต่ำ และการศึกษาของ ประกิจ โพธิอาสน์ (2541) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า พฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเพื่อนสนิทมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เช่นเดียวกับการศึกษาของ เพอร์กินส์ และ เวชส์เลอร์ (Perkins & Wechsler, 1996) ที่พบว่า พฤติกรรมของเพื่อนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดื่มแอลกอฮอล์แบบเมาห้าวร่ำ (binge drinking)

2.3 ลักษณะที่พ้องอาศัย ซึ่งลักษณะที่พ้องอาศัยมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ เด็กวัยรุ่นที่อาศัยอยู่กับบิดามารดาส่วนใหญ่จะไม่เคยดื่มแอลกอฮอล์เลย ร้อยละ 55.6 ส่วนเด็กวัยรุ่นที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบิดามารดาจะมีพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์นานๆครั้ง ร้อยละ 60 (ประกิจ โพธิอาสน์, 2541) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จิราภรณ์ เทพหนู (2540); กมลทิพย์ วิจิตรสุนทรกุล (2542) และเวชส์เลอร์ และคณะ (Wechsler et al., 2002) ที่พบว่า เด็กวัยรุ่นที่อาศัยอยู่กับเพื่อน หรืออยู่ตามลำพังจะดื่มแอลกอฮอล์มากกว่าเด็กวัยรุ่นที่อาศัยอยู่กับบิดามารดา

2.4 ราคาและการหาได้ง่ายของแอลกอฮอล์ ซึ่งราคาและการหาได้ง่ายของแอลกอฮอล์เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เด็กวัยรุ่นมีการดื่มแอลกอฮอล์ เช่นการศึกษาของ เวิตซ์แมน เนลสัน และเวชส์เลอร์ (Weitzman, Nelson & Wechsler, 2003) พบว่า การเข้าถึงแอลกอฮอล์มีความสัมพันธ์ที่เพิ่มขึ้นของการดื่มแอลกอฮอล์แบบเมาห้าวร่ำ ซึ่งเด็กวัยรุ่นในกลุ่มนี้จะบอกว่า การเข้าถึงแอลกอฮอล์เป็นสิ่งที่ง่ายมาก นอกจากนี้ราคาของแอลกอฮอล์ที่มีราคาถูก หรือลดราคา จะส่งผลให้เด็กวัยรุ่นมีการดื่มแอลกอฮอล์มากขึ้น ซึ่งคล้ายคลึงกับการศึกษาของ อติศวร หลายชูไทย และคณะ (2544) ที่พบว่า เหตุผลที่นักเรียนดื่มแอลกอฮอล์ เพราะ หาซื้อง่าย และราคาไม่แพง เช่นเดียวกันกับการศึกษา ของ กมลทิพย์ วิจิตรสุนทรกุล (2542) ที่พบว่า ความพึงพอใจในราคาแอลกอฮอล์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดื่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

2.5 สังคมและวัฒนธรรม โดยสังคมไทยมองเรื่องการดื่มแอลกอฮอล์ว่าเป็นเรื่องธรรมดา จะเห็นได้ว่า งานสังสรรค์ งานเลี้ยง และงานประเพณีต่างๆ แทบทุกงานจะต้องมี

แอลกอฮอล์เป็นส่วนประกอบเสมอ ทำให้ผู้ที่เติบโตในสังคมลักษณะนี้มองว่า การดื่มแอลกอฮอล์เป็นเรื่องธรรมดา (พฤติกรรมกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของคนไทยเป็นอย่างไร, ม.ป.ป.) ในชนบทงานสวดศพมีการดื่มแอลกอฮอล์มากกว่างานแต่งงานและงานบวช ส่วนในเมืองการดื่มแอลกอฮอล์เกิดขึ้นในโอกาสไปมาหาสู่ เยี่ยมเยียนระหว่างเพื่อนฝูง ลูกหลาน โอกาสต่างๆ เหล่านี้จึงเอื้อให้เกิดการดื่มแอลกอฮอล์ ที่เรียกว่า “ดื่มบางครั้งบางคราว” (อดิศวร์ หลายชูไทย และคณะ, 2544)

2.6 สื่อและโฆษณา ในปัจจุบันมีการนำเสนอให้เห็นถึงผลทางด้านบวกและด้านลบจากการดื่มแอลกอฮอล์ทางสื่อและโฆษณาอย่างมากมาย ซึ่งการโฆษณาเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการสร้างค่านิยมในการที่จะยอมรับ หรือปฏิเสธการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กวัยรุ่นได้ ดังเช่นการศึกษาวิจัยถึงปฏิกิริยาของวัยรุ่นต่อโฆษณาของ ออสติน และนอส (Austin & Knaus, 2000) ที่ทำการศึกษาในนักเรียนเกรด 3 เกรด 6 และ เกรด 9 ที่ได้เห็นการนำเสนอมุมมองด้านบวกของการดื่มแอลกอฮอล์มีผลทำให้นักเรียนเหล่านี้มีความต้องการที่จะซื้อแอลกอฮอล์ยี่ห้อนั้นมาดื่ม เช่นเดียวกับการศึกษาของคูลิก และ โรเซนเบิร์ก (Kulick & Rosenberg as cited in Grube & Waiters, 2005) ที่ศึกษานักเรียนวิทยาลัยกลุ่มที่ได้ดูภาพยนตร์ที่มีการนำเสนอผลลบจากการดื่มแอลกอฮอล์ กลุ่มที่ได้ดูภาพยนตร์ที่มีการนำเสนอผลบวกของการดื่มแอลกอฮอล์ และกลุ่มควบคุม คือกลุ่มที่ไม่ได้ดูภาพยนตร์ที่มีการนำเสนอการดื่มแอลกอฮอล์ พบว่า นักเรียนที่ได้ดูภาพยนตร์ที่มีการนำเสนอผลบวกของการดื่มแอลกอฮอล์จะมีความคาดหวังต่อการดื่มแอลกอฮอล์สูงกว่ากลุ่มควบคุม สำหรับกลุ่มควบคุมและกลุ่มที่ได้ดูภาพยนตร์ที่มีการนำเสนอผลลบจากการดื่มแอลกอฮอล์ พบว่า ไม่มี ความแตกต่างกันในความตั้งใจที่จะดื่มแอลกอฮอล์

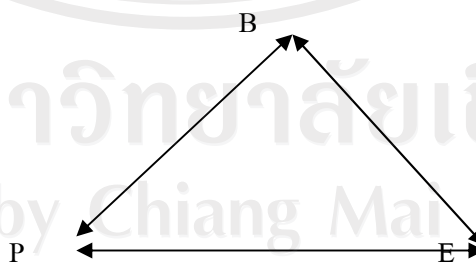
จะเห็นได้ว่า จากปัจจัยทางด้านบุคคล และปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่โน้มนำให้เด็กวัยรุ่นมีพฤติกรรมในการดื่มแอลกอฮอล์ได้ โดยเฉพาะ ปัจจัยทางด้านบุคคลของวัยรุ่นที่มีความอยากรทดลอง และเป็นวัยของการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง จึงมีความสนใจและรับฟังบุคคลอื่น โดยเฉพาะกับเพื่อน เด็กวัยรุ่นจึงมีการรวมกลุ่มกับเพื่อน เลียนแบบพฤติกรรมของเพื่อน เพื่อต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและให้เพื่อนยอมรับ เมื่อเด็กวัยรุ่นได้เห็นพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของเพื่อน หรือถูกเพื่อนชักชวนให้มีการดื่มแอลกอฮอล์ จึงทำให้เด็กวัยรุ่นมีการดื่มตามแบบเพื่อน นอกจากการเลียนแบบพฤติกรรมการดื่มตามแบบเพื่อนแล้ว ในสภาพแวดล้อมของเด็กวัยรุ่นนั้น สื่อและโฆษณาต่างๆ ก็มีอิทธิพลต่อการสร้างค่านิยม ในการที่เด็กวัยรุ่นจะยอมรับหรือปฏิเสธการดื่มแอลกอฮอล์ เมื่อสื่อและโฆษณามีการนำเสนอให้เห็นถึงมุมมองด้านบวก และด้านลบของการดื่มแอลกอฮอล์ เด็กวัยรุ่นก็จะมีความคิด และคาดหวังถึงผลของการดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งจะส่งผลให้เด็กวัยรุ่นมีการกระทำพฤติกรรม หรือไม่กระทำพฤติกรรมตามแบบโฆษณา ดังนั้น เพื่อน สื่อ และโฆษณา จึงเป็นตัวแบบที่สำคัญในการที่เด็กวัยรุ่นจะมีการเลียนแบบพฤติกรรม

ตัวแบบและการเสนอตัวแบบ

แนวคิดพื้นฐาน

จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของ แบนดูรา ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องพิจารณาในแง่ของการแสดงออก แต่การได้มาซึ่งความรู้ใหม่ๆ (acquired) ก็ถือว่าการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นแล้ว ถึงแม้ว่าจะยังไม่มีการแสดงพฤติกรรมออกมาก็ตาม (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543) ซึ่งพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ในสองลักษณะ คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ของบุคคลโดยตรง และการเรียนรู้จากตัวแบบ ซึ่งตัวแบบอาจจะเป็นบุคคลในครอบครัวหรือสังคม เมื่อบุคคลเห็นตัวแบบแสดงพฤติกรรมบางอย่างแล้วได้รับการเสริมแรง จะส่งผลให้บุคคลนั้นมีแนวโน้มสูงในการแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ ถ้าผลที่เกิดจากการกระทำเป็นสิ่งที่พึงพอใจ บุคคลจะเก็บจำการกระทำนั้นไว้ เพื่อจะได้กระทำในโอกาสต่อไป แต่ถ้าผลที่เกิดจากการกระทำไม่เป็นที่พึงพอใจ บุคคลจะเก็บจำการกระทำนั้นไว้ แล้วพยายามหลีกเลี่ยงที่จะไม่กระทำพฤติกรรมนั้นอีก (Bandura, 1986)

การเสนอตัวแบบนั้น ได้พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของ แบนดูรา ที่มีความเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ไม่ได้เกิดจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคลด้วย (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543) ซึ่งแบนดูรา (Bandura, 1986) ได้กล่าวว่า พฤติกรรม (behavior [B]) ความคิดและปัจจัยส่วนบุคคล (cognitive and other person factor [P]) และสิ่งแวดล้อม (environment influence [E]) จะมีปฏิสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกัน ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงปัจจัยที่มีส่วนกำหนดซึ่งกันและกันของแบนดูรา (Bandura, 1986) หน้า 24

แนวทางในการเสนอตัวแบบ จึงพิจารณาที่การจัดสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บุคคลเกิดความคิด และความคาดหวังต่อผลที่เกิดขึ้น ซึ่งจะส่งผลทำให้บุคคลเกิดการตัดสินใจ ในการที่จะแสดงพฤติกรรม หรือหลีกเลี่ยงการแสดงพฤติกรรม (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543)

ประเภทของตัวแบบ

ตัวแบบแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ตัวแบบที่มีชีวิตจริง (Live model) คือ ตัวแบบที่บุคคลสามารถสังเกตและมีปฏิสัมพันธ์ได้โดยตรง มีความน่าสนใจที่พฤติกรรมของตัวแบบสามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ได้ แต่จุดด้อยของตัวแบบจริง คือ ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตัวแบบอย่างที่ต้องการได้ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543)
2. ตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic model) คือ ตัวแบบที่ต้องเสนอโดยผ่านสื่อต่างๆ ได้แก่ ภาพยนตร์ สไลด์ แถบบันทึกเสียง วิทยุ โทรทัศน์ การ์ตูน สถานการณ์จำลอง หรือหลายรูปแบบของสัญลักษณ์รวมกันเป็นตัวแบบอันหนึ่ง ลักษณะที่สำคัญของตัวแบบสัญลักษณ์ก็คือ สามารถควบคุมพฤติกรรมของตัวแบบ และเน้นจุดสำคัญของการแสดงพฤติกรรมได้ นอกจากนี้ตัวแบบเพียงตัวเดียวสามารถกระตุ้นความคิด และพฤติกรรมของบุคคลจำนวนมากได้ (Bandura, 1986) และยังสามารถนำตัวแบบนี้มาใช้ซ้ำได้อีกหลายๆ ครั้ง (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543)

กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ

พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้จากการสังเกตบุคคลอื่น และจากตัวแบบ การเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ และการลอกเลียนแบบพฤติกรรม จะมีความแตกต่างกัน เพราะการลอกเลียนแบบ (imitation) นั้นจะเป็นการกระทำที่เหมือนกับการกระทำของคนอื่น โดยปราศจากความเข้าใจถึงประโยชน์ของพฤติกรรมนั้น แต่การเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบนั้น จะเป็นการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่นอย่างเป็นกระบวนการ ซึ่งตามแนวคิดของแบนดูรา (Bandura, 1986) ประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ 4 กระบวนการ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

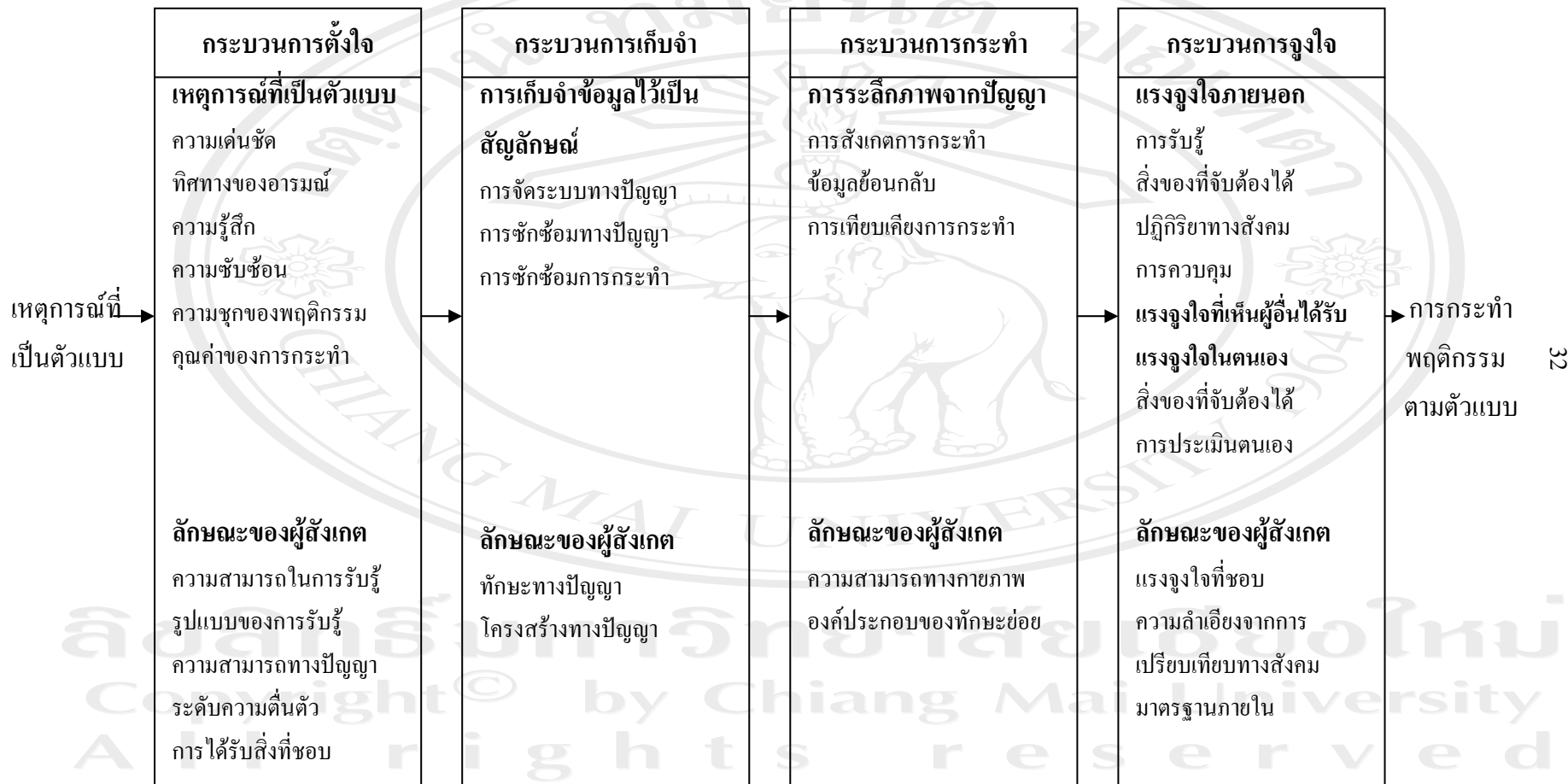
1. กระบวนการสนใจ (attentional processes) เป็นกระบวนการที่บุคคลสนใจที่จะสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ บุคคลจะไม่สามารถเรียนรู้ได้มากจากการสังเกต ถ้าขาดความสนใจ และการรับรู้ที่ถูกต้องในการแสดงออกของตัวแบบ (Bandura, 1986) องค์ประกอบที่มีผลต่อกระบวนการสนใจมี 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านตัวแบบ เช่น พฤติกรรมที่แสดงออกของตัวแบบต้องมีความชัดเจน ไม่ซับซ้อนมาก ลักษณะของตัวแบบควรมีความคล้ายคลึงกับผู้สังเกตทั้งในด้านเพศ เชื้อชาติ ทัศนคติ และด้านความสามารถ เพราะตัวแบบที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับผู้สังเกตจะทำให้ผู้สังเกตมั่นใจว่า พฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกนั้นเขาจะทำได้เช่นกัน และองค์ประกอบด้านผู้สังเกต ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับรู้พฤติกรรมของตัวแบบ เช่น ความสามารถในการ

มองเห็น การได้ยิน การรู้สึกกลิ่น การสัมผัส และความสามารถทางปัญญา (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543)

2. กระบวนการเก็บจำ (retention processes) บุคคลจะไม่สามารถเกิดพฤติกรรม เช่นเดียวกับตัวแบบได้ ถ้าพวกเขาไม่จดจำพฤติกรรมของตัวแบบ กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่สองของการเรียนรู้จากการสังเกต ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บจำการแสดงออกของตัวแบบเพียงหนึ่งครั้ง หรือหลายๆครั้ง เมื่อบุคคลไม่มีโอกาสแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบได้ทันที บุคคลจะเก็บข้อมูลของตัวแบบไว้ในความจำในรูปของสัญลักษณ์ โดยจะแปลงข้อมูลไว้ในรูปของมโนภาพ และคำพูด เพื่อที่จะเก็บไว้ในความจำถาวร ซึ่งประสิทธิภาพของการเก็บจำนั้นขึ้นอยู่กับการจัดระบบโครงสร้างทางปัญญา และวิธีเก็บจำ นอกจากนี้การนำเอาพฤติกรรมของตัวแบบมาชักจูง ทั้งการชักจูงทางปัญญา คือ การคิดถึงพฤติกรรมที่จะต้องแสดงออกในลักษณะต่างๆ และการชักจูงการกระทำ คือ การลองแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ จะช่วยให้บุคคลสามารถเก็บจำพฤติกรรมของตัวแบบได้ดียิ่งขึ้น

3. กระบวนการกระทำ (production processes) เป็นกระบวนการที่บุคคลแปลงสัญลักษณ์ที่เก็บไว้ในรูปของความจำออกมาเป็นการกระทำที่เหมาะสม กระบวนการนี้จะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการระลึกภาพพฤติกรรมที่เก็บจำไว้ในปัญญา ถ้าบุคคลระลึกภาพได้แม่นยำ จะทำให้กระทำพฤติกรรมตามตัวแบบได้ถูกต้อง นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับการสังเกตพฤติกรรมของตนเอง การได้ข้อมูลย้อนกลับจากการสังเกตของผู้อื่น มาเทียบเคียงกับการกระทำที่เก็บเป็นภาพไว้ในความจำ จะช่วยให้สามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของตนเองให้เหมาะสมขึ้น

4. กระบวนการจูงใจ (motivational processes) บุคคลไม่ได้แสดงพฤติกรรมทุกอย่างที่ได้เรียนรู้มา ทั้งๆที่มีความสามารถในการเก็บจำและแสดงพฤติกรรม การที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจในการทำพฤติกรรม โดยแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ แรงจูงใจภายนอก เช่น วัสดุสิ่งของที่จับต้องได้ ความสุขสนุกสนาน หรือความไม่พึงพอใจ ปฏิกริยาทางสังคมทั้งทางด้านบวกและด้านลบ แรงจูงใจจากการเห็นผู้อื่นได้รับการเสริมแรงหรือลงโทษ หมายถึง แรงจูงใจที่เห็นผู้อื่นได้รับจากการกระทำพฤติกรรม อาจเป็นแรงจูงใจที่น่าปรารถนา หรือไม่น่าปรารถนาสำหรับผู้สังเกต ก็จะจูงใจให้ผู้สังเกตทำหรือไม่ทำพฤติกรรมนั้น แรงจูงใจในตนเอง หมายถึง แรงจูงใจที่บุคคลให้กับตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งของที่จับต้องได้ หรือเป็นการประเมินตนเอง บุคคลจะแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ ถ้าหากผลการกระทำนั้นเกิดผลดีกับตน และจะไม่แสดงพฤติกรรมนั้นถ้าผลการกระทำก่อให้เกิดผลที่ไม่ดีกับตน การเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ จะต้องเป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 4 ขั้นตอน ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2

ผลของการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ

การเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน 3 ด้านพอสรุปได้ดังนี้ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543)

1. ตัวแบบช่วยให้บุคคลเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ๆ หรือทักษะใหม่ๆ โดยสามารถนำเอาวิธีการเสนอตัวแบบไปสร้างพฤติกรรมใหม่ๆ ให้กับบุคคลที่ยังไม่เคยกระทำพฤติกรรมนั้นมา

จากการศึกษาของ โอ คอนเนอร์ (O'Connor, 1969) ที่ศึกษาประสิทธิภาพของตัวแบบสัญลักษณ์ในการเพิ่มพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่แยกตัว โดยทำการศึกษากับเด็กวัยก่อนเรียนอายุ 4-7 ปี ที่มีพฤติกรรมชอบหลบอยู่ตามมุมห้อง ปิดตัวเอง มีสัมพันธภาพทางสังคมต่ำ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มทดลอง จะได้ดูตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปของภาพยนตร์ที่แสดงพฤติกรรมทางสังคมและผลลัพธ์ที่ได้จากการเสริมแรง เช่น การสนทนากับคนอื่น แล้วได้ผลรับ เช่น การได้เล่นกับเพื่อน การแบ่งปันของเล่น และการเล่นกันอย่างสนุกสนาน สำหรับกลุ่มควบคุม จะได้ดูภาพยนตร์การแสดงผาดโผนของปลาโลมาประกอบเสียงดนตรี โดยไม่มีการแสดงพฤติกรรมของคน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปของภาพยนตร์ที่แสดงพฤติกรรมทางสังคม มีการเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่ากลุ่มควบคุม และกลุ่มที่ดูตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปของภาพยนตร์ที่แสดงพฤติกรรมทางสังคม มีการเพิ่มขึ้นของระดับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ในขณะที่กลุ่มควบคุม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงของระดับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่นเดียวกันกับการศึกษาผลของการใช้ตัวแบบจากเพื่อน ต่อการทำหน้าที่โดยทั่วไปของเด็กออทิสติก ที่พบว่า ภายหลังที่เด็กออทิสติกได้สังเกต การแสดงพฤติกรรมในการทำหน้าที่โดยทั่วไป ของเพื่อนที่เป็นตัวแบบ ทำให้เด็กออทิสติกมีการทำหน้าที่โดยทั่วไปได้อย่างถูกต้อง (Carr & Darcy, 1990; Charlop, Schreibman & Tryon, 1983)

2. ตัวแบบมีผลให้เกิดการระงับ (Inhibition) หรือยุติการระงับ (Disinhibition) การแสดงพฤติกรรมของผู้ที่สังเกตตัวแบบได้ ถ้าตัวแบบแสดงพฤติกรรมแล้วได้รับผลกระทบที่ไม่น่าพึงพอใจ จะทำให้ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะไม่แสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ ซึ่งก็หมายความว่า ตัวแบบได้ทำหน้าที่ระงับการแสดงพฤติกรรม แต่ถ้าพฤติกรรมที่ผู้สังเกตเคยถูกระงับมาก่อน แล้วมาเห็นตัวแบบแสดงพฤติกรรม แล้วไม่ได้รับผลกระทบที่ไม่น่าพึงพอใจ หรือได้รับผลกระทบทางบวก จะส่งผลทำให้ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ ซึ่งก็หมายความว่า พฤติกรรมที่เคยถูกระงับนั้นได้ถูกการยุติการระงับแล้ว

จากการศึกษาของ ชื่นจิตต์ สมจิตต์ (2545) ที่ศึกษาผลของโปรแกรมการให้ข้อมูลโดยผ่านสื่อวีดิทัศน์ต่อความกลัวของเด็กวัยเรียนก่อนการได้รับสารน้ำทางหลอดเลือดดำ กลุ่ม

ตัวอย่างเมื่อนักเรียนวัยก่อนเรียน อายุ 3-6 ปี ที่เข้ารับการรักษานในโรงพยาบาลและได้รับแผนการรักษาให้สารน้ำทางหลอดเลือดดำ จำนวน 30 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 15 คน กลุ่มทดลองเป็นกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมให้ข้อมูล โดยผ่านสื่อวีดิทัศน์ก่อนได้รับสารน้ำทางหลอดเลือดดำ ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้ดูวีดิทัศน์ ผลการศึกษาพบว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความกลัวของผู้ป่วยเด็กวัยก่อนเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน แต่คะแนนพฤติกรรมการจับยึดเกาะกอดผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่หรือสิ่งของ ลักษณะการเข้าห้องปฏิบัติการ และพฤติกรรมเคลื่อนไหวก้าวที่แสดงถึง การไม่ให้ความร่วมมือของคนที่ได้รับโปรแกรมการให้ข้อมูลผ่านสื่อวีดิทัศน์น้อยกว่ากลุ่มที่ได้รับการให้ข้อมูลตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ตัวแบบช่วยให้อุบัติการณ์ที่เคยได้รับการเรียนรู้มาแล้วได้มีโอกาสแสดงออก หรือถ้าเคยแสดงออกแล้วแต่ยังไม่ค่อยได้แสดงออกให้แสดงออกมากขึ้น

จากการศึกษาของ ชิดรัตน์ กันตังศรี (2543) ที่ศึกษาผลของการสอนโดยให้เลียนแบบจากตัวแบบ เพื่อพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยกลุ่มทดลองจะได้รับการสอนโดยให้เลียนแบบจากตัวแบบจำนวน 5 เรื่อง ที่มีเนื้อหาทางจริยธรรม ใช้ระยะเวลาในการสอนทั้งหมด 3 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 คาบ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยเลียนแบบจากตัวแบบ มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมภายหลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เช่นเดียวกับการศึกษาของ ธานี พรมานะจิรัฐกุล (2537) ศึกษาผลของการเสนอตัวแบบสัญลักษณ์ต่อพฤติกรรมการดูแลตนเองด้านสุขภาพจิตของนักศึกษาพยาบาล โดยกลุ่มทดลองจะได้ดูตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปแบบของสไลด์ประกอบเสียง จำนวน 2 ชุด ชุดสัปดาห์ละหนึ่งครั้งๆละหนึ่งชุดติดต่อกันสองสัปดาห์ และสัปดาห์ที่สามให้ดูทั้งสองชุดติดต่อกัน ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการเรียนการสอนตามปกติ ผลการศึกษาพบว่า ค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการดูแลตนเองด้านสุขภาพจิตของกลุ่มทดลองในระยะหลังทดลองทันที และระยะติดตามผลมากกว่าในระยะก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการดูแลตนเองด้านสุขภาพจิตของกลุ่มทดลองในระยะหลังทดลองทันที และระยะติดตามผลมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การเสนอตัวแบบ

การเสนอตัวแบบเป็นเทคนิคการปรับพฤติกรรมเทคนิคหนึ่ง ที่พัฒนามาจากแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1986) และได้มีผู้เสนอความหมายของการเสนอตัวแบบไว้ดังนี้

แบนดูรา (Bandura, 1986) กล่าวว่า การเสนอตัวแบบเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาในการรับข่าวสาร เก็บจำข่าวสาร การกระทำและการตั้งใจเข้าไว้ด้วยกัน โดยตัวแบบจะแสดงการกระทำที่ถ่ายทอดรูปแบบความคิด ทักษะคติ พฤติกรรม และผลกรรมที่เกิดจากการกระทำ

เพอร์รี่ และฟูรุกาว่า (Perry & Furukawa, 1986) กล่าวว่า การเสนอตัวแบบเป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล หรือกลุ่มคน โดยการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ ตัวแบบจะทำหน้าที่เป็นสิ่งเร้าให้ผู้สังเกตมีความคิด ทักษะคติ หรือพฤติกรรมเปลี่ยนไปตามลักษณะของตัวแบบ

มาร์ตินและเพียร์ (Martin & Pear, 1988) กล่าวว่า การเสนอตัวแบบเป็นวิธีการดำเนินการเพื่อบังคับให้บุคคลเกิดพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกับพฤติกรรมที่นำเสนอตามที่กำหนดไว้

จากความหมายของการเสนอตัวแบบดังกล่าว สรุปได้ว่า การเสนอตัวแบบเป็นวิธีการทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรม และผลกรรมจากการกระทำของตัวแบบ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ทักษะคติ และพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกับตัวแบบที่นำเสนอไว้

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล จะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านพฤติกรรม (behavior [B]) ความคิดและปัจจัยส่วนบุคคล (cognitive and other person factor [P]) และสิ่งแวดล้อม (environment influence [E]) ที่มีลักษณะกำหนดซึ่งกันและกัน แนวทางในการเสนอตัวแบบจึงพิจารณาที่การจัดสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บุคคลเกิดความคิด และความคาดหวังต่อผลที่เกิดขึ้น ซึ่งจะส่งผลทำให้บุคคลเกิดการตัดสินใจ ในการที่จะแสดงพฤติกรรม หรือหลีกเลี่ยงการแสดงพฤติกรรม (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543) ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ การจัดสิ่งแวดล้อม คือ การจัดสถานการณ์ให้มีการแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมและผลที่ได้รับจากการแสดงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ ทั้งทางด้านบวก และด้านลบ ซึ่งจะให้ผู้สังเกตเกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 4 กระบวนการ ที่ทำให้ผู้สังเกตเกิดความคิด และความคาดหวังต่อผลที่เกิดจากการแสดงพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งจะส่งผลทำให้ผู้สังเกตเกิดการตัดสินใจในการที่จะแสดงพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ตามตัวแบบ หรือหลีกเลี่ยงการแสดงพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการเสนอตัวแบบ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการเสนอตัวแบบนั้น แบ่งได้เป็น 2 ปัจจัยใหญ่ๆ คือ ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการเก็บจำ และปัจจัยที่ส่งเสริมการแสดงออก ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ (Perry & Furukawa อ้างใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2543)

1. ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการเก็บจำ

1.1 ลักษณะของตัวแบบ การนำเสนอตัวแบบ ที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้สังเกตเกิดการเรียนรู้ นั้น ต้องมีการคัดเลือกตัวแบบให้มีความเหมาะสม ในการที่จะเสนอพฤติกรรม โดยมีแนวทางในการเลือกตัวแบบ ดังนี้

1.1.1 ตัวแบบควรมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับผู้สังเกต ทั้งในด้านเพศ เชื้อชาติ และทัศนคติ เพราะจะทำให้ผู้สังเกตมั่นใจว่า พฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกนั้นเหมาะสม และจะทำให้ผู้สังเกตเกิดความรู้สึกว่าตนเองก็ทำได้เช่นกัน

1.1.2 ตัวแบบควรจะเป็นผู้ที่มิมีชื่อเสียงในสายตาของผู้สังเกต แต่ถ้ามีชื่อเสียงมากจนเกินไป ก็จะทำให้ผู้สังเกตมีความรู้สึกว่าการที่ตัวแบบกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นจริงสำหรับเขาได้

1.1.3 ระดับความสามารถของตัวแบบนั้น ควรจะมีระดับที่ใกล้เคียงกับผู้สังเกต เพราะถ้าใช้ตัวแบบที่มีความสามารถสูงมาก ก็จะทำให้ผู้สังเกตคิดว่าเขาไม่น่าจะทำได้ ทำให้ผู้สังเกตปฏิเสธที่จะทำตามตัวแบบนั้น

1.1.4 ตัวแบบนั้นควรมีลักษณะที่เป็นกันเองและอบอุ่น

1.1.5 ตัวแบบเมื่อแสดงพฤติกรรมแล้วได้รับการเสริมแรงจะทำให้ได้รับความสนใจจากผู้สังเกตมากขึ้น

1.2 ลักษณะของผู้สังเกต ผลของการเสนอตัวแบบนั้น จะขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้สังเกตด้วย โดยจะขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของผู้สังเกต ในการที่จะเก็บจำข้อมูล การเสนอตัวแบบ จึงต้องจัดให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาของผู้สังเกต นอกจากนี้ ผู้สังเกตที่มีความวิตกกังวลมากเกินไป ก็จะมีผลต่อการสังเกตตัวแบบ ซึ่งจะมีผลต่อการเก็บจำพฤติกรรมของตัวแบบได้

1.3 ลักษณะของการเสนอตัวแบบ การเสนอตัวแบบนั้นมีหลายวิธี ดังนี้

1.3.1 การเสนอตัวแบบที่มีชีวิตจริง และตัวแบบสัญลักษณ์ การเสนอตัวแบบที่มีชีวิตจริงนั้นมีความน่าสนใจ ที่พฤติกรรมของตัวแบบสามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ได้ แต่ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตัวแบบอย่างที่ต้องการได้ ส่วนการเสนอตัวแบบสัญลักษณ์นั้น จะนำเสนอโดยผ่านสื่อได้หลายรูปแบบ เช่น รูปแบบของฟิล์ม แถบภาพ การ์ตูน เป็นต้น สามารถควบคุม

พฤติกรรม เน้นจุดสำคัญของการแสดงพฤติกรรมได้ และสามารถนำมาใช้ซ้ำได้หลายครั้ง

1.3.2 การเสนอตัวแบบภายใน เป็นการเสนอตัวแบบที่ให้ผู้คลลจินตนาการการแสดงพฤติกรรมของตัวแบบ

1.3.3 การเสนอตัวแบบหลายๆ ตัว จะทำให้ผู้สังเกตได้เรียนรู้การแสดงพฤติกรรมของตัวแบบที่หลากหลายในแต่ละสถานการณ์

1.3.4 การเสนอตัวแบบโดยให้ตัวแบบ แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการแก้ปัญหา กับตัวแบบที่ค่อยๆแสดงให้เห็นถึง การเพิ่มความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งการเสนอตัวแบบทั้งสองลักษณะนี้ มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่จะเลือกใช้การนำเสนอแบบใดนั้น จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้สังเกต โดยผู้สังเกตที่มีความวิตกกังวลสูง หรือขาดทักษะในการแก้ปัญหา ก็จะสามารถนำเสนอตัวแบบที่ค่อยๆ แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มความสามารถในการแก้ปัญหา

1.3.5 การเสนอตัวแบบโดยให้ตัวแบบแสดงให้เห็นทีละขั้นตอน การเสนอตัวแบบด้วยวิธีนี้ จะเหมาะกับการแสดงพฤติกรรมที่ซับซ้อน

1.3.6 การใช้การสอน จะใช้ร่วมกับการเสนอตัวแบบ โดยจะเป็นการอธิบายให้ผู้สังเกตทราบว่า ตัวแบบจะแสดงพฤติกรรมอะไรบ้าง และเราต้องการให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมอย่างไรตามตัวแบบ ซึ่งจะทำให้ผู้สังเกตเกิดความสนใจที่จะสังเกตตัวแบบมากขึ้น

1.3.7 การให้ผู้สังเกตสรุปพฤติกรรมของตัวแบบ ภายหลังจากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งจะให้ผู้สังเกตเก็บจำลักษณะของตัวแบบได้ดีขึ้น

1.3.8 การชักจูงภายหลังจากการสังเกตตัวแบบ การชักจูงจะช่วยให้ผู้สังเกตจดจำพฤติกรรมของตัวแบบได้ดีขึ้น ซึ่งการชักจูงสามารถทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ การชักจูงในใจ ที่เป็นการคิดถึงพฤติกรรมที่จะต้องแสดงออกในลักษณะต่างๆ และการชักจูงโดยการลงแสดงพฤติกรรม

1.3.9 สภาพแวดล้อมในการเสนอตัวแบบ ควรมีการจัดสภาพแวดล้อมในการที่จะเสนอตัวแบบ เพื่อลดการเกิดสิ่งรบกวนจากภายนอก เพื่อให้ผู้สังเกตเกิดความสนใจในการสังเกตตัวแบบได้อย่างเต็มที่ เช่น ถ้าเสนอตัวแบบในรูปแบบของภาพยนตร์ ก็ควรฉายในห้องมืด และไม่มีเสียงรบกวน

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมการแสดงออก

2.1 การสร้างสิ่งล่อใจเพื่อให้บุคคลแสดงออก โดยการให้ตัวแบบแสดงให้เห็นถึงการได้รับการเสริมแรงจากการแสดงพฤติกรรม ซึ่งจะทำให้บุคคลอยากที่จะแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ

2.2 การชักจูง และการให้ข้อมูลป้อนกลับ โดยให้ผู้สังเกตพฤติกรรมของตัว

แบบ แล้วให้ลองทำพฤติกรรมตามตัวแบบ หลังจากนั้นให้ข้อมูลกับผู้สังเกตถึงสิ่งที่ทำได้ดีแล้ว และสิ่งที่ควรแก้ไข ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีการแสดงพฤติกรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2.3 การนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในสภาพแวดล้อมอื่นๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

ระยะเวลาของการเสนอตัวแบบ

ระยะเวลาในการเสนอตัวแบบนั้น แบนดูราไม่ได้กล่าวไว้ว่าควรจะใช้ระยะเวลาเท่าใด แต่วิลสัน และโอเลียรี (Wilson & O'Leary อ้างใน นันทนา นุ่นงาม, 2544) แนะนำว่า การให้ผู้สังเกตดูตัวแบบหลายๆครั้ง จะช่วยให้จดจำได้ดีขึ้น สำหรับงานวิจัยมีการใช้ระยะเวลาในการเสนอตัวแบบ และมีจำนวนของตัวแบบแตกต่างกัน ดังนี้

ราณี พรมานะจิรังกุล (2537) ศึกษาผลการเสนอตัวแบบสัญลักษณ์ต่อพฤติกรรมการดูแลตนเองด้านสุขภาพจิตของนักศึกษาพยาบาล ตัวแบบสัญลักษณ์เป็นสไลด์ประกอบเสียงจำนวน 2 ชุด โดยให้กลุ่มทดลองดูสไลด์แต่ละ 1 ครั้งๆละ 1 ชุด ติดต่อกัน 2 สัปดาห์ ในสัปดาห์ที่สามให้ดูทั้งสองชุด ติดต่อกัน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมดูแลตนเองด้านสุขภาพจิตมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พรทิพย์ ธรรมวงศ์ (2541) ศึกษาผลของการใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ต่อความรู้เรื่องการดูแลตนเองของผู้ป่วยจิตเภท ตัวแบบสัญลักษณ์เป็นวีดิทัศน์จำนวน 3 เรื่อง นำเสนอเรื่องละ 15-20 นาที เรื่องละหนึ่งวัน หลังจากนั้นให้ดูซ้ำเช่นเดิมอีกเรื่องละหนึ่งครั้ง รวมเวลาในการนำเสนอทั้งสิ้น 6 วัน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้เรื่องการดูแลตนเองของผู้ป่วยจิตเภทมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อัญชนา โตศิลากุล (2544) ศึกษาผลของการเสนอตัวแบบสัญลักษณ์ต่อความรู้และการปฏิบัติของผู้ดูแลเกี่ยวกับการป้องกันการติดเชื้อฉวยโอกาสในผู้ป่วยเด็กติดเชื้อเอชไอวี ตัวแบบที่ใช้เป็นวีดิทัศน์เรื่องการป้องกันการติดเชื้อฉวยโอกาสในผู้ป่วยเด็กติดเชื้อเอชไอวี มีความยาวประมาณ 13 นาที นำเสนอให้กลุ่มตัวอย่างดูเพียงครั้งเดียว แล้วทำการประเมินความรู้ของกลุ่มตัวอย่างทันทีที่ดูวีดิทัศน์เสร็จสิ้น และประเมินการปฏิบัติของกลุ่มตัวอย่างภายใน 1 สัปดาห์หลังจากดูวีดิทัศน์ตัวแบบ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้และมีการปฏิบัติในการดูแลเกี่ยวกับการป้องกันการติดเชื้อฉวยโอกาสในผู้ป่วยเด็กติดเชื้อเอชไอวีสูงกว่าก่อนการได้ดูตัวแบบสัญลักษณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ .001 ตามลำดับ

นันทนา นุ่นงาม (2544) ศึกษาผลของการเสนอตัวแบบต่อความรู้และการปฏิบัติของ

พยาบาลในการป้องกันปอดอักเสบจากการติดเชื้อในโรงพยาบาลในผู้ป่วยที่ใช้เครื่องช่วยหายใจ โดยใช้ตัวแบบสัญลักษณ์เป็นวิดิทัศน์ จำนวน 3 เรื่อง นำเสนอเรื่องละหนึ่งวัน จนครบทั้งสามเรื่อง ในวันที่สี่ให้กลุ่มตัวอย่างคู่วิดิทัศน์ตัวแบบสัญลักษณ์ทั้ง 3 เรื่องติดต่อกัน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนความรู้และคะแนนการปฏิบัติในการป้องกันปอดอักเสบจากการติดเชื้อในโรงพยาบาลสูงกว่าระยะก่อนทดลอง

จะเห็นได้ว่าจำนวนตัวแบบมีได้ตั้งแต่ 1-3 ชุดขึ้นไป ระยะเวลาในการนำเสนอแต่ละครั้งอยู่ระหว่าง 10-20 นาที ความถี่ในการนำเสนอแต่ละชุดห่างกัน ตั้งแต่ 1-7 วัน สำหรับการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนตัวแบบ 4 ตัวแบบ แบ่งเป็น 2 เรื่อง เรื่องละ 15-20 นาที นำเสนอ 3 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1 เรื่อง ติดต่อกัน 2 สัปดาห์ ในสัปดาห์ที่สามนำเสนอทั้ง 2 เรื่องติดต่อกัน

วิธีการสร้างตัวแบบ

ผู้วิจัยกำหนดพฤติกรรมของตัวแบบ จากการค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสาร และงานวิจัยในการดื่มแอลกอฮอล์ของเด็กรุ่น โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม เป็นพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับการเสนอตัวแบบ ประเภทตัวแบบ ผลของตัวแบบ กระบวนการเรียนรู้และองค์ประกอบของการเรียนรู้ แนวทางในการเลือกตัวแบบ รวมทั้งระยะเวลาของการเสนอตัวแบบ ซึ่งได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว สำหรับวิธีการสร้างตัวแบบนั้น มีแนวทางในการสร้างตัวแบบ พอสรุปได้ดังนี้ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2536)

1. กำหนดวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ผู้สังเกตเรียนรู้
2. ค้นคว้า รวบรวมเนื้อหาความรู้ เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการจะนำเสนอ มาเป็นเนื้อหาในตัวแบบสัญลักษณ์ เพื่อให้ผู้สังเกตเกิดการเรียนรู้ และคาดหวังในผลกรรรมที่จะได้รับเช่นเดียวกับตัวแบบถ้าเลียนแบบตามพฤติกรรมของตัวแบบนั้น
3. กำหนดตัวแบบ โดยการคัดเลือกให้ตัวแบบมีลักษณะคล้ายคลึงกับผู้สังเกต เนื่องจากบุคคลที่มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน จะทำให้ผู้สังเกตรู้สึกว่าการที่ตัวแบบกระทำนั้น เป็นสิ่งที่เขาเองก็น่าจะทำได้
4. มีการจัดสภาพการณ์ เพื่อเอื้อให้ผู้สังเกตเกิดการเรียนรู้ในพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกับพฤติกรรมของตัวแบบ
5. กำหนดพฤติกรรมของตัวแบบ โดยพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงนั้น จะต้องอยู่ในระดับความสามารถที่ใกล้เคียงกับผู้สังเกต จึงจะทำให้ผู้สังเกตรู้สึกว่าการที่ตัวแบบกระทำนั้นเป็นสิ่งที่เขาเองก็น่าจะทำได้

6. กำหนดผลกระทบที่ตัวแบบได้รับ และการให้การเสริมแรงกับตัวแบบ เพื่อให้ผู้สังเกต รู้สึกว่าถ้าตนเองมีพฤติกรรมเหมือนตัวแบบแล้ว ก็จะได้รับเสริมแรงเช่นกัน

7. ความซับซ้อนในการเสนอตัวแบบ จะต้องไม่ทำให้เกิดการสับสนในข้อมูล พฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงนั้น ต้องแสดงอย่างละเอียด มีขั้นตอนชัดเจน

8. จำนวนเรื่องที่เสนอ มีได้ตั้งแต่ระหว่างหนึ่งถึงสามเรื่องขึ้นไป และระยะเวลาที่ใช้ ในการเสนอตัวแบบแต่ละครั้งอยู่ระหว่าง 15- 30 นาที ส่วนความถี่ของการเสนอในแต่ละเรื่องวัน ช่วงห่างตั้งแต่หนึ่งถึงเจ็ดวัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อผู้สังเกตได้อย่างแท้จริง (วาสนา แก้วหล้า อ้างใน พรทิพย์ ธรรมวงศ์, 2541)

9. การตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งความชัดเจนของพฤติกรรมนั้น จะต้องสังเกตเห็น ได้หรือวัดได้ โดยใช้ผู้ตรวจสอบตั้งแต่สองคน สามารถสังเกต และเห็นตรงกันว่าพฤติกรรมนั้นเกิด หรือไม่เกิด มีความเป็นไปได้หรือไม่

ตัวแบบสัญลักษณ์และตัวแบบจริงต่อพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์

ตัวแบบสัญลักษณ์

ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นในรูปของวิดิทัศน์ ซึ่งมีเนื้อหาสาระประกอบด้วย สาเหตุ และสิ่งที่เป็น ผลกระทบที่เกิดจากการดื่มแอลกอฮอล์ ที่รวบรวมได้จากการทบทวนวรรณกรรม โดยมีขั้นตอนในการ สร้างตัวแบบ ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ ในการสร้างตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปแบบวิดิทัศน์ การแสดงพฤติกรรมและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ของตัวแบบนั้น ผู้วิจัยได้กำหนด วัตถุประสงค์ของการสร้างตัวแบบ ดังนี้

วัตถุประสงค์ในการสร้างตัวแบบ

1. เพื่อแสดงให้เห็นถึงสาเหตุของการดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น
2. เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบจากการแสดงพฤติกรรมที่ เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ รวมถึงการได้รับการเสริมแรง
3. เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเกิดการปรับเปลี่ยนความคิด และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับ การดื่มแอลกอฮอล์ ภายหลังจากการดูตัวแบบสัญลักษณ์

2. ค้นคว้า รวบรวมเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้ดื่มแอลกอฮอล์ และผลกระทบ จากการดื่มแอลกอฮอล์ มาเป็นเนื้อหาในตัวแบบสัญลักษณ์ เพื่อให้ผู้สังเกตเกิดการเรียนรู้และคาดหวัง ในผลธรรมที่จะได้รับเช่นเดียวกับตัวแบบ ถ้าเลียนแบบตามพฤติกรรมของตัวแบบนั้น

3. กำหนดตัวแบบ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาแก่นักเรียนที่มีอายุระหว่าง 18-21 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแบบ โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

3.1 มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง โดยตัวแบบเป็นนักเรียนที่มีอายุระหว่าง 18-19 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง

3.2 ระดับความสามารถของตัวแบบใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง โดยตัวแบบเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ชั้นปีที่ 1

3.3 ตัวแบบมีการแสดงให้เห็นถึงการได้รับการเสริมแรงจากการแสดงพฤติกรรม

4. กำหนดพฤติกรรมของตัวแบบ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพฤติกรรมของตัวแบบดังนี้

4.1 ตัวแบบมีการแสดงพฤติกรรมและผลที่ได้จากการแสดงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ทั้งผลทางด้านบวก และด้านลบ

4.2 ตัวแบบมีการแสดงพฤติกรรมการเสริมแรง เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้สังเกตเห็น และรู้สึกว่าการดื่มแอลกอฮอล์เหมือนตัวแบบแล้ว จะได้รับการเสริมแรงเช่นกัน

5. ความซับซ้อนในการเสนอตัวแบบ ในการนำเสนอตัวแบบครั้งนี้ มีการนำเสนอที่ไม่สลับซับซ้อน เข้าใจได้ง่าย ตัวแบบมีการแสดงพฤติกรรมชัดเจน

6. จำนวนเรื่องที่เสนอ และระยะเวลาที่ใช้ในการเสนอตัวแบบ ผู้วิจัยได้กำหนดเรื่องที่น่าสนใจ 2 เรื่อง คือ

เรื่องที่ 1 การแสดงพฤติกรรมและผลกระทบ ที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ของตัวแบบที่เป็นเพศชาย

เรื่องที่ 2 การแสดงพฤติกรรมและผลกระทบ ที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ของตัวแบบที่เป็นเพศหญิง

การนำเสนอตัวแบบสัญลักษณ์ในครั้งนี้ นำเสนอเรื่องละ 15-20 นาที โดยนำเสนอทั้งหมด 3 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้งๆ ละ 1 เรื่อง ติดต่อกัน 2 สัปดาห์ สำหรับสัปดาห์ที่สามนำเสนอทั้ง 2 เรื่องติดต่อกัน เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้ดูตัวแบบซ้ำๆ หลายๆ ครั้ง ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มตัวอย่างมีการจดจำพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมของตัวแบบได้มากขึ้น

ตัวแบบจริง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบของการอภิปรายกลุ่ม มาใช้ในการนำเสนอตัวแบบจริง เพื่อช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของผู้สังเกต โดยมีขั้นตอนของการอภิปรายตัวแบบจริง ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ในการอภิปราย ในการอภิปรายตัวแบบจริงครั้งนี้ ผู้วิจัยได้

กำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ในการอภิปรายตัวแบบจริง

- 1) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้มีการสนทนา ซักถาม บุคคลที่นำมาเป็นตัวแบบจริงในเรื่องพฤติกรรมและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์
- 2) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้แลกเปลี่ยนความคิด ระหว่างสมาชิกด้วยกัน ในเรื่องของพฤติกรรมและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ ภายหลังจากการสนทนากับตัวแบบจริง
- 3) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเกิดการปรับเปลี่ยนความคิด และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ ภายหลังจากการอภิปรายตัวแบบจริง

2. กำหนดตัวแบบ เพื่อให้ตัวแบบจริงมีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะนำมาเป็นตัวแบบจริง ดังต่อไปนี้

- 2.1 เพศชาย 1 คน และเพศหญิง 1 คน
- 2.2 มีอายุระหว่าง 18-21 ปี
- 2.3 เคยมีประสบการณ์ในการดื่มแอลกอฮอล์ และได้รับผลกระทบจากการดื่มแอลกอฮอล์ เช่น ได้รับอุบัติเหตุ ผลการเรียนลดลง
- 2.4 ปัจจุบันได้เลิกดื่มแล้ว หรือพยายามเลิกดื่มโดยได้มีการปรับลดการดื่มแอลกอฮอล์

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้บุคคลที่นำมาเป็นตัวแบบจริงมีลักษณะ ดังนี้

- 1) ตัวแบบจริงเพศชาย มีอายุ 20 ปี และตัวแบบจริงเพศหญิง มีอายุ 21 ปี
- 2) กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษาชั้นปีที่ 3 ซึ่งไม่คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ทั้งนี้เพราะบุคคลที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงนั้น ไม่น่าคิดว่าจะมาเป็นตัวแบบจริง
- 3) เคยมีประสบการณ์ในการดื่มแอลกอฮอล์ แล้วได้รับผลกระทบจากการดื่มแอลกอฮอล์
- 4) ปัจจุบันตัวแบบจริงทั้งเพศชาย และเพศหญิงพยายามเลิกดื่มแอลกอฮอล์ โดยมีการปรับลดการดื่มแอลกอฮอล์

3. กำหนดประเด็นในการอภิปราย โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นให้ตัวแบบจริงได้นำเสนอถึงพฤติกรรมและผลกระทบจากการดื่มแอลกอฮอล์ของตนเอง ดังนี้

- 3.1 สาเหตุของการดื่มแอลกอฮอล์
- 3.2 ลักษณะของการดื่ม โดยบอกถึงปริมาณ ความถี่ในการดื่ม
- 3.3 ผลกระทบที่ได้รับจากการดื่มแอลกอฮอล์

3.4 สิ่งที่ทำให้ตัดสินใจเลิกดื่มแอลกอฮอล์

3.5 ผลที่ได้รับภายหลังจากการเลิกดื่มหรือปรับลดการดื่ม

สำหรับการประเมินในการอภิปรายของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการอภิปรายดังนี้

- 1) ให้กลุ่มตัวอย่างทุกคนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการดื่มแอลกอฮอล์ของบุคคลที่เป็นตัวแบบจริง ว่ามีลักษณะการดื่มมาก น้อยอย่างไร
- 2) ให้กลุ่มตัวอย่างแต่ละคนแสดงความคิดเห็นว่ามีความคิดเห็นอย่างไรต่อผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ของตัวแบบจริง
- 3) ให้กลุ่มตัวอย่างแต่ละคนแสดงความคิดเห็นว่า มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการดื่มแอลกอฮอล์

4. ระยะเวลาของการอภิปราย ในการอภิปรายตัวแบบจริงครั้งนี้ ได้ใช้รูปแบบของการอภิปรายกลุ่ม โดยทำการอภิปรายตัวแบบจริงสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ทั้งหมด 2 ครั้ง ครั้งละประมาณ 90 นาที รวมใช้ระยะเวลาทั้งหมด 2 สัปดาห์ ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ระยะเวลาสร้างสัมพันธภาพ ใช้เวลาประมาณ 10 นาที

ขั้นตอนที่ 2 ระยะดำเนินการ ใช้เวลาประมาณ 70 นาที โดยแบ่งเป็น

การนำเสนอของตัวแบบจริง และการซักถามตัวแบบจริง ใช้เวลาประมาณ 10 นาที

การอภิปรายตัวแบบจริง ใช้เวลาประมาณ 60 นาที

ขั้นตอนที่ 3 ระยะยุติกลุ่ม ใช้เวลาประมาณ 10 นาที

โดยกำหนดการอภิปรายไว้ดังนี้

ครั้งที่ 1 อภิปรายตัวแบบจริงที่เป็นเพศชาย

ครั้งที่ 2 อภิปรายตัวแบบจริงที่เป็นเพศหญิง

ในรูปแบบของการทำกลุ่มนั้น ความถี่ในการทำกลุ่มอาจจะเป็นสัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง ส่วนจำนวนครั้งที่ใช้ในการเข้ากลุ่มนั้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ต้องการ เป้าหมายของกลุ่ม ทักษะของผู้นำกลุ่ม และข้อจำกัดของสมาชิกแต่ละคน (Marram, 1978) ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดจำนวนครั้งของการอภิปรายตัวแบบจริงเพียง 2 ครั้ง เพราะเป้าหมายและประสบการณ์ที่ต้องการให้เกิดกับกลุ่มตัวอย่าง คือ การให้กลุ่มตัวอย่างได้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งจะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนความคิด และพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง การอภิปรายจะช่วยให้กลุ่มตัวอย่างได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการสนใจในเรื่องราวของตัวแบบจริง แล้วนำเรื่องราวของตัวแบบจริงมาร่วมกันแสดงความคิดเห็น ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มตัวอย่างเกิดความชัดเจนในพฤติกรรม และผลจากการแสดงพฤติกรรมของตัวแบบจริง ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มตัวอย่างมีการจดจำพฤติกรรมของตัวแบบจริงได้มากขึ้น

กรอบแนวคิดทฤษฎี

บุคคลที่ดัดแปลงอัลกอริทึมจะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันอยู่ 4 พฤติกรรม คือ พฤติกรรมการดัดแปลงที่มีความเสี่ยงน้อย พฤติกรรมการดัดแปลงเสี่ยง พฤติกรรมการดัดแปลงมีปัญหา และพฤติกรรมการดัดแปลงติด การที่จะช่วยให้บุคคลมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดัดแปลงนั้น จำเป็นต้องช่วยให้บุคคลมีการเปลี่ยนความคิด ซึ่งจะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยเบนดูรา (Bandura, 1986) ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมของบุคคลส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ใน 2 ลักษณะ คือ การสังเกตจากตัวแบบที่มีชีวิตจริง ที่เป็นบุคคลในครอบครัวหรือสังคม และจาก ตัวแบบสัญลักษณ์ ที่เป็นตัวแบบที่นำเสนอโดยผ่านสื่อต่างๆ เมื่อตัวแบบมีการแสดงพฤติกรรมและ ผลที่ได้รับจากการกระทำพฤติกรรมนั้น บุคคลจะเก็บจำข้อมูลของตัวแบบไว้ เพื่อเป็นการชี้แนะการ แสดงพฤติกรรมในอนาคต โดยบุคคลจะมีแนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ เมื่อผลจาก การกระทำของตัวแบบเป็นสิ่งที่น่าพึงพอใจ และจะหลีกเลี่ยงการกระทำตามตัวแบบ เมื่อผลจากการ กระทำนั้นก่อให้เกิดผลที่ไม่ดีกับตนเอง ดังนั้น เมื่อเด็กวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมดัดแปลงอัลกอริทึม ได้ดู ตัวแบบสัญลักษณ์ในรูปของวีดิทัศน์ที่แสดงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดัดแปลงอัลกอริทึม และผลที่ ได้รับจากการแสดงพฤติกรรมทั้งทางด้านบวกและด้านลบ รวมถึงการได้รับการเสริมแรงจากการ แสดงพฤติกรรม จะทำให้เด็กวัยรุ่นเก็บจำข้อมูลเหล่านั้นไว้ เพื่อชี้แนะการแสดงพฤติกรรมใน โอกาสต่อไป และจากการที่เด็กวัยรุ่นได้อภิปรายตัวแบบจริงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเด็กวัยรุ่น ใน เรื่องเพศ และอายุ จะทำให้เด็กวัยรุ่นมีความสนใจในพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดัดแปลงอัลกอริทึม และผลที่ ได้รับจากการกระทำทั้งทางด้านบวกและด้านลบของตัวแบบจริง เมื่อมีการนำเรื่องราวของ ตัวแบบจริงมาอภิปรายร่วมกัน จะเป็นการช่วยให้เกิดความชัดเจนในกระบวนการเรียนรู้จากการ สังเกตตัวแบบ หรือจากการที่เด็กวัยรุ่นได้ดูทั้งตัวแบบสัญลักษณ์และการอภิปรายตัวแบบจริง ก็จะทำให้เด็กวัยรุ่นมีความสนใจในเรื่องราวของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดัดแปลงอัลกอริทึม และผลที่ ได้รับจากการกระทำของตัวแบบทั้งสองลักษณะ ซึ่งจะส่งผลทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดกระบวนการเรียนรู้ จากการสังเกตตัวแบบ มีการเก็บจำพฤติกรรมและผลจากการกระทำของตัวแบบไว้ในโครงสร้าง ทางปัญญา เมื่อมีเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวกับการดัดแปลงอัลกอริทึมมากระตุ้น จะทำให้เด็ก วัยรุ่นมีการนำเอาสิ่งที่จดจำไว้มาใช้ในการแสดงพฤติกรรม โดยเด็กวัยรุ่นจะมีแนวโน้มในการที่จะ แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมตามตัวแบบ และจะหลีกเลี่ยงการแสดงพฤติกรรมที่ผลจากการกระทำ ก่อให้เกิดผลที่ไม่ดีกับตนเอง จึงส่งผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดัดแปลงอัลกอริทึมของ เด็กวัยรุ่นได้